

KLAS 5

Inleiding

[Zie de opmerkingen van LC bij de toelichting voor klas 1](#)

[Zie de opmerkingen van LC bij de toelichting voor klas 2](#)

In deze Achtergronden bij de Leerlijninhouden Spelling vind je per klas de nodige feedback om didactisch en inhoudelijk aan het werk te gaan met de verschillende thema's. Zowel de te kennen leerinhouden als de expliciet te behandelen leerinhouden werden hierin opgenomen per thema. Het is niet de bedoeling deze thema's aan te pakken in de volgorde waarin ze worden aangeboden in de leerinhouden en de achtergronden. Al doende zal je merken dat de leerstof een opbouw kent met enkele zeer belangrijke items die telkens weer 'meespelen' (bv. open en gesloten lettergrepen, ...).

In de Toelichting Spelling werden alle spellingaspecten die in de lagere school aan bod komen zorgvuldig bij elkaar gebracht in thema's. Dit resulteerde in tips, weetjes, regels en aandachtspunten. Dit alles dient niet meteen integraal aangeboden te worden aan de kinderen. Hiervoor is een vertaalslag nodig. Het is echter wel een noodzaak om zelf alle leerinhouden te bezitten (= zelfstudie) wil je met succes het spellingproces van de kinderen begeleiden. Wanneer je de achtergrond van de materie zelf goed kent, kan je meer inspelen op de vragen en noden van de kinderen. Op die manier worden verbanden duidelijker en weet je meteen waar je moet bijsturen om fouten te vermijden.

Bij het klassikaal lesgebeuren is een goed onderbouwde instructie van zeer groot belang. Het is dé sleutel waardoor gericht oefenen kan leiden tot automatisatie en het verwerven van de leerstof.

Niet elk kind zal echter meteen de inhoud vatten. Naast de leerstof zélf beheersen, vraagt dit een goede waarneming, een correct aanvoelen en een grote creativiteit om telkens weer een weg/manier te vinden die aanslaat bij alle kinderen. Wat je ook doet, zorg dat je consequent handelt zodat de kinderen niet in verwarring worden gebracht.

In de remediëring zijn de aangeboden achtergronden van onschatbare waarde als kinderen de woordbeelden niet oppakken en het werken naar analogie onvoldoende resultaat biedt. Ze moeten dan op een andere manier geholpen worden in het spellingproces. Regels, kapstokken kunnen vaak een oplossing bieden.

De toelichtingen en bijkomende regels kunnen na de afname van de LVS-dictees ook gebruikt worden om tot een goed en gestructureerd remediëringsplan te komen. Dit kan zowel klassikaal als in spellinggroepjes ingezet worden.

Spellingregels

Eenmaal de kinderen het basale lezen en schrijven onder de knie krijgen, komt op spellinggebied ruimte vrij voor procedures en spellingregels.

Bij het aanbieden van een ‘regel’ gebruiken we diverse termen. Een kind kan een regel maar inzichtelijk verwerven wanneer het elke term die gebruikt wordt, kan koppelen aan de werkelijkheid en omgekeerd. Om dit te bereiken zorg je best voor een direct samengaan van spreken – handelen – schrijven.

Het werken via een verhaal/beeld en het werken naar analogie gaan het aanbieden van een regel vooraf.

Probeer met kinderen volgende weg te bewandelen:

- vanuit aangeboden woorden
- zoeken naar overeenkomsten en/of verschillen + gesprek hierover
- tot het formuleren van een regel en het inoefenen ervan.

Op deze manier zet je kinderen zelf aan het denken en handelen en word je deelgenoot aan hun werkwijze en gedachten. Het maakt dat enthousiasme kan ontstaan en kinderen zelfstandigheid ontwikkelen.

Het is echt belangrijk dat kinderen een houding ontwikkelen waarbij ze zelf gaan nadenken over en handelen naar de aangebrachte spellingregels. Door structuur te brengen in het spellingonderricht én een goed spellingschrift met hen op te bouwen waarin zelfstandig opzoekwerk mogelijk wordt, zorg je dat ze zelfstandig het spellingproces in de hand krijgen.

Maak vanaf het begin een onderscheid in:

- **Hoorwoorden:** je schrijft wat je hoort.
- **Regelwoorden:** je schrijft niet wat je hoort maar je past een regel toe,
bv. eind d/t - open en gesloten lettergrepen - ...
- **Onthoudwoorden:** woorden waarbij je een onderscheid moet maken in de manier
waarop gelijke klanken geschreven worden en die je moet kennen,
bv. ei/ij - au/ou - g/ch - p/b - ng/nk
- **Bastaardwoorden:** vreemde woorden die aan onze taal zijn aangepast.
- **Vreemde woorden:** woorden die uit een andere taal komen.

Spellingschrift

Vanaf de 4de klas wordt een spellingschrift aangelegd dat verder aangevuld wordt in de 5de en 6de klas. Op deze manier kan het schrift als ‘opzoekbron’ gebruikt worden en hoeven de kinderen niet elk jaar een nieuw schrift aan te leggen met spellingregels. Zo komt er meer tijd vrij om voldoende te oefenen. Het is belangrijk dat het spellingschrift overzicht biedt en geen fouten bevat. Als dit voor een kind moeilijkheden oplevert, wordt er in het zorgteam gezocht naar een oplossing die op maat gesneden is voor dat kind.

Aandachtspunten:

- Zorg voor een goede structuur in het schrift.
- Nummer de bladzijden.
- Voorzie ruimte in het schrift om in het jaar erop zaken nog aan te vullen.
Dit betekent dat je een overzicht moet hebben van de thema's die over 3 leerjaren verspreid liggen.
- In het schrift worden de bastaardwoorden, vreemde woorden en te onthouden woorden verzameld per leerjaar.

Voordelen:

- Systematische herhaling wordt mogelijk: wanneer nieuwe woorden ingeschreven worden, eerst de vroeger genoteerde woorden laten bestuderen, het overeenkomstige laten opmerken, ... (woordstudie)
- Het is een naslagwerkje dat kan gebruikt worden bij twijfel. Het is het resultaat van eigen werk en maakt dat kinderen er beter hun weg in vinden.
- Het bevordert de continuïteit in het spellingonderricht.
- Het kan gebruikt worden voor zelfdictiee.
- Het versterkt de analogiewerking.
- Onderwerpen uit het schrift kunnen als herhalingstaken opgegeven worden.

Het oefenen

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds oefenen, waarbij de kinderen verkennend en met de nodige tussenstappen tot de juiste schrijfwijze komen én anderzijds het herhaaldelijk oefenen waardoor een automatisme ontstaat. De tussenstappen blijven achterwege. De leerstof is dan echt gekend.

Het is goed om regels geïsoleerd te oefenen maar integreer de regel nadien in het groter geheel. Laat vooral ook voldoende oefeningen maken waarin meerdere moeilijkheden aan bod komen. Zo ontwikkelen kinderen wakkerheid om de verschillende moeilijkheden in een zin te onderscheiden en te koppelen aan de juiste regel.

‘Goed leren spellen is leren rekening houden met alles tegelijk in de hele zin.’

In de Toelichting Spelling vind je woordenreeksen die zich lenen tot het uitvoeren van andere opdrachten dan deze waar ze voor samen zijn gebracht: bv. rubriceren volgens andere moeilijkheden, alfabetisch rangschikken, ...

Zoek naar leuke werkvormen die de spelling stimuleren en het plezier om met taal bezig te zijn, verhogen!

Goed kunnen spellen betekent ook leren controleren. Leer kinderen om woorden op te zoeken wanneer ze aan de schrijfwijze twijfelen (in tegenstelling tot: ik weet het niet, ik schrijf maar wat ik denk!).

Zorg ervoor dat kinderen alle woorden begrijpen alvorens aan de slag te gaan. Maak hen de houding eigen om een woordenboek te gebruiken (wat ik niet begrijp, zoek ik op!).

Wanneer de aangeboden oefeningen aansluiten bij de mogelijkheden van de kinderen, zullen zij goede resultaten behalen. Zorg ervoor dat de opklimming in moeilijkheidsgraad geleidelijk gebeurt zodat elke nieuwe moeilijkheid met enige oefening te overwinnen is. Elke nieuwe drempel die genomen moet worden, dient goed voorbereid en behandeld te worden. Met succes leren geeft immers voldoening. Elk succes draagt bij tot een volgend gunstig leerresultaat.

Overschrijven en oefenen

Bij het overschrijven en oefenen moeten we er steeds voor zorgen dat een bezinningsmoment wordt ingebouwd:

- luisteren naar het woord
- zelf moeilijkheden in het woord ontdekken
- analysebesef → bv. grondwoorden ontdekken
- regelbewustzijn → welke regel is hier van toepassing?
- systeeminzicht → bv. werkwoordvorming
- ...

Dergelijke houding is essentieel om een effect te verwachten van het overschrijven.

Voorbeelden van oefeningen in bewust overschrijven:

→ Zorg ervoor dat de kinderen de oefening vooral als een soort spelvorm ervaren.

Geef hen volgende opdrachten:

- Lees een zin (bv. uit een bordtekst, uit een leestekst, ...) aandachtig twee keer. Kies er een woord uit dat je moeilijk vindt. Schrijf het woord op en schrijf er achter wat je er moeilijk aan vindt,
bv. apotheker th
- Leer een zin van buiten. Doe dan het boek dicht of leg een afdekblad op de zin en schrijf de zin op. Daarna controleer je of je fouten hebt geschreven. Het moeilijkste woord uit de zin kan je nog eens opschrijven.
- Schrijf een moeilijk woord over en zoek er nog een zelfde soort woord bij,
bv. redactie → reactie politie → justitie
- **Verdeel lange woorden in lettergrepen,**
bv. journalisten → jour – na – lis – ten
- Zoek in een leestekst (geschiedenis, aardrijkskunde, ...) een moeilijk woord. Bekijk het woord goed en spreek het langzaam uit. Schrijf het in de lucht met je ogen toe, nadien op je bank. Pas daarna schrijf je het woord op een blaadje. Controleer of het woord juist is.
- In een lang woord kleinere woordjes ontdekken,
bv. autosnelweg → auto – snelweg – snel – weg
- **Woorden overschrijven en de moeilijkheden erin aanduiden.**
- Rubriceeroefeningen.

- Woorden zoeken waarvan een deel gegeven is,
bv. ugge - ank - erv - age - ucht
- ...

Dictee

Het kan een wereld van verschil betekenen als je dagelijks één zin dicteert en bespreekt met de kinderen. Samen zoeken naar het waarom van de schrijfwijze werkt dieper in.

Wanneer je dicteert sluit je aan bij de spreektaal, bv. paarde (zonder n) i.p.v. paarden. Zo worden de kinderen er zich van bewust dat ze, naast het noteren van wat ze horen, ook moeten weten met welk soort woord ze te maken hebben en waar ze dan op moeten letten. Zinsleer en woordleer zijn immers nauw verbonden met het correct kunnen spellen.

Wanneer kinderen zelf gaan schrijven, gebruiken ze spreektaal en merk je dat bv. de eind –n bij zelfstandige naamwoorden niet wordt geschreven. Het bewustzijn ontbreekt dan.

Belangrijk bij het verbeteren van het dictee:

- Ga met de kinderen op zoek naar wat ze niet begrepen hebben waardoor die fout is kunnen ontstaan: regelfout, onthoudwoord, ...
- **Laat hen verwoorden of noteren waarom een woord zo geschreven wordt.**
- Laat het woord één keer correct schrijven.

Wanneer je bij een dicteeverbetering verwacht dat de kinderen het foutieve woord verscheidene keren opnieuw schrijven, verdwijnen betekenis en klank uit de vorm. Vaak wordt het woord dan na één keer opnieuw fout geschreven. Op deze manier slijpt de fout terug in. Laat het woord slechts één keer correct opnieuw schrijven, eventueel met het analogiewoord, de regel of de wettiging erbij.

Dictee en remediëring

Na de verbetering van het dictee bekijk je welke fouten de kinderen maakten en ga je hierop opnieuw geïsoleerd oefenen. Op dat moment kan gedifferentieerd werken een meerwaarde betekenen. Soms is een foutenanalyse nodig om de oorzaak of de vermoedelijke oorzaak van de fout op te sporen. Bekijk aan de hand van deze analyse met welk soort oefeningen de kinderen gebaat zijn.

Door na elk dictee meteen in te spelen op wat je ziet:

- zorg je dat de regels niet verkeerd inslijpen
- maak je ruimte om remediërend te werken
- zorg je dat kinderen succeservaringen hebben in het spellingproces.

Naast het bekijken van de foutief geschreven woorden (wat kinderen allereerst confronteert met waar zij geen succes hebben gehad) kan het zeer motiverend werken om met kinderen de goed geschreven woorden te bekijken, die in kaart te brengen en hiervan de evolutie te volgen. Door dit regelmatig te doen hebben kinderen een duidelijk beeld van de vooruitgang die ze maken. De focus op wat wel lukt, maakt enthousiast en motiveert om stevig verder te werken.

Onderhouden = inoefenen

Wanneer hard geoefend werd aan een spellingmoeilijkheid en kinderen deze onder de knie hebben, mag je dit niet zien als een ‘afgewerkt’ pakketje. **Blijf terugkomen op moeilijkheden en integreer ze regelmatig in te maken oefeningen en dictees.** Wanneer zaken ‘onderhouden’ worden, blijven kinderen zich bewust trainen tot het een automatisme wordt. Alle kinderen zijn gebaat met deze aanpak, maar vooral voor spellingzwakke kinderen kan het een wereld van verschil maken.

Zorg en spelling

Als leerkracht is het belangrijk om het spellingproces bij je kinderen aandachtig op te volgen en voortdurend bij te sturen. Goed waarnemen is hierbij essentieel.

Zo zal je merken dat er verschil is tussen kinderen met moeilijkheden en kinderen met een echte disfunctie. Deze laatsten komen wel tot inzicht, komen wel tot oefening, maar slagen er niet in te automatiseren. Vooral op langere termijn, in grotere hoeveelheden en wanneer verschillende moeilijkheden samen aan bod komen, hebben ze problemen. Voor deze kinderen is het belangrijk dat ze goed in de gaten worden gehouden zodat in het zorgteam tijdig kan bekeken worden of externe hulp nodig is.

Ook de afname van de LVS-dictees, drie keer per schooljaar, zorgt ervoor dat de evolutie in het spellingproces in kaart wordt gebracht.

Wanneer zich een zorgvraag stelt, vraag je hulp en/of ondersteuning aan het zorgteam. In het team wordt bekeken welke ondersteuning noodzakelijk is en op welk domein:

- klassikale bijsturing op leerling- en/of leerkrachtniveau
- ondersteuning in een spellinggroepje
- aanbieden van en leren werken met een computer en een spellingprogramma
- zoeken naar een alternatief als het spellingschrift ontoereikend is (dysorthografie, te veel fouten, geen structuur, ...)
- individuele begeleiding
- onderzoek
- externe hulp
- individueel leertraject
- ...

Zinsleer en woordleer in functie van de spelling

Wanneer we met aandacht het spellingproces doorheen de lagere school bekijken, merken we dat het spellingonderricht geen losstaand geheel is. Het is zeer nauw verbonden met woord- en zinsleer.

Inzicht in de woordsoorten, tijdsbeleving, inzicht in de zinsstructuur, ... maken dat het juist spellen eenvoudiger wordt en dat de kinderen ‘grond’ onder hun voeten voelen. Zo kan een ‘uitstapje’ naar woord- en zinsleer (en omgekeerd) tijdens een spellingles een belangrijke bijdrage leveren.

Het is daarom vanaf het begin belangrijk om spelling, woordleer en zinsleer hand in hand te laten evolueren.

Een aantal ervaringen/vaardigheden zijn noodzakelijk als basis waarop de spelling dan kan geënt worden.

- **Samenstellingen:**
 - ü Ervaren van een zin.
 - ü Ervaren van woorden in een zin.
- **-d/-t op het eind van een woord:**
 - ü Ervaren van de verschillende woorden in een zin.
 - ü Werkwoorden herkennen in een zin.
 - ü De persoonsvorm herkennen in een zin.
- **-e/-en op het eind van een woord:**
 - ü Onderscheid kennen tussen bijvoeglijke naamwoorden en zelfstandige naamwoorden.
 - ü Werkwoorden herkennen in een zin.
- **Werkwoordspelling:**
 - ü Tijdsbeleving.
 - ü De persoonsvorm vinden in een zin:
 - Veranderlijkheid van de pv. in de zin ervaren (persoon/getal.
 - Ja/nee-vraag leren stellen.
 - Onderscheid infinitief en persoonsvorm ervaren.
 - ü Noemvorm leren vinden.
 - ü Begrippen: stam, infinitief, werkwoordgroep, hulpwerkwoord, zelfstandig werkwoord, koppelwerkwoord, ...
 - ü Onderscheid hoofdwerkwoord en hulpwerkwoord. (pv. = hulpwerkwoord)

Na de bespreking van de verschillende leerinhouden voor jouw klas vind je in klas 1 t.e.m. 4 het thema: Zinsleer en woordleer i.f.v. de spelling. Hierin vind je een aantal aspecten die in relatie staan (rechtstreeks of onrechtstreeks) met de spelling. In klas 5 en 6 vind je dit in **thema 7,9, 10 en 13**.

Leerinhouden

Alfabet (thema 1)

Alfabetisch rangschikken (1.2)

In de 4de klas werd er ruim aandacht besteed aan het correct alfabetisch rangschikken. Blijf dit ook in de 5de en 6de klas nog herhalen en verder oefenen.

Het is een noodzaak dat de kinderen het alfabet vlot kennen, willen ze op een snelle manier leren opzoeken in een woordenboek en/of een alfabetisch lijst in boeken.

Leer niet enkel het alfabet op rij maar isoleer ook letters waarbij de kinderen kunnen aanvullen wat er net voor of net na komt, bv. voor r komt q, erna komt s.

Zo leren ze ook de plaats van elke letter in de rij juist situeren, bv. komt de 'r' nu voor of na de 'l'? Het bevordert het snel opzoeken in een woordenboek of naslagwerk.

Wat de kinderen moeten kunnen:

- In een rijtje woorden ordenen volgens de beginletter. De beginletters volgen de volgorde van het alfabet:
 - o aap bos citroen deur eend fles glas haas ...
- Als de woorden dezelfde beginletter hebben dan ordenen we ze volgens de 2e / 3e ... letter:
 - o kaas kalm keel kind klok knie kop
 - o kraan, krab

Inoefening:

- Woorden alfabetisch rangschikken:
 - bv. woorden uit één van de te leren thema's, vreemde woorden, ...
- Woorden opzoeken in het woordenboek. Hieraan kan een andere oefening gekoppeld worden,
 - bv. Zoek in het woordenboek het woord renner.
 - Zoek op hetzelfde blad in het woordenboek nu nog:
 - o 2 andere zelfstandige naamwoorden,
 - o enkele bijvoeglijke naamwoorden
 - o enkele werkwoorden.
 - Maak nu een gedicht met die woorden maar zorg dat het gedicht in de verleden tijd staat en ...
- In een atlas, encyclopedie, ... het register raadplegen. Zaken opzoeken ...

Klinkers (thema 2)

Hiervoor verwijzen we naar de *Toelichting Spelling*, **thema 2 en thema 3**.

Woorden met i of ie

Aan 't eind van een woord (2.1.3)

Als je aan het eind van een woord een lange i-klank hoort, moet je bijna altijd 'i e' schrijven:

- die, wie, ik zie, drie, knie
- jullie, olie, lelie, ruzie, studie, koffie, joepie, serie, merrie
- familie, provincie, kanarie, kopie, televisie, industrie, melodie, fantasie, bacterie, theorie, parochie, spinazie ...
- in alle woorden die eindigen op -tie: vakantie, actie, operatie, politie, relatie ...

Toch is de klank van de letter i ook lang aan het eind van een woord als je er een medeklinker vóór schrijft. Je schrijft een enkele i aan het eind van:

- mi, si (muzieknoten)
- januari, februari, juni, juli (de namen van de maanden)
- in woorden van vreemde oorsprong:
 - ski, taxi, kiwi, mini, anti
 - broccoli, salami, bami, magi, safari, okapi, alibi, combi, gummi
 - spaghetti, macaroni, confetti ... (woorden van Italiaanse afkomst)

!! Deze woorden zijn **onthoudwoorden**.

Soms schrijf je de lange i-klank aan het eind van een woord met y:

- baby, hobby, pony, sorry, jury, penalty, rally
- !! Deze woorden zijn **onthoudwoorden**.

In een open lettergreep (2.4.1-6)

Je schrijft i e in een open lettergreep (in oorspronkelijke Nederlandse woorden):

- gierig, gieten, gieter spiegel, wiegen
 - iemand, iedere, iedereen, griezelig, geschiedenis
- Maar:** liter, titel, cider, crisis, artikel, arbiter
- *de klemtoon ligt op de i*
- fabrikant, muzikant, minister, tiran, direct, giraf
- *de klemtoon ligt niet op de i*
- Dit zijn meestal woorden van vreemde oorsprong

Je schrijft een enkele i als er in het woord nog een andere lange klank staat:

- kilo, minuut, piloot, citroen, klimaat, idee, sigaar, prima
- aline, diploma, olifant, helikopter, pagina, feliciteren, directeur, uniform, muzikaal

Je schrijft nooit tweemaal i e in een woord:

- rivier, politiek, kliniek
- politie, familie, televisie, spinazie (woorden die eindigen op -ie)

Je schrijft nooit i e in een woord dat eindigt op -teit:

- elektriciteit, universiteit, activiteit, kwaliteit

Je schrijft een enkele i als er een klinker volgt:

- via, dia, diamant, piano
- station, stadion, kampioen, dieet
- viool, riool
- liniaal, speciaal, materiaal, familiaal, provinciaal

Opgelet: Je hoort een j-klank tussen de i en de andere klank en soms schrijven de kinderen die letter j ook!

De klank 'ie' die je hoort in het woord bijzonder schrijf je met 'i j'.**2-tekenklanken/3-tekenklanken/Tweeklanken** (thema 3)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling, thema 3.*

2-tekenklanken:**ei/ij**

Woorden gekend in 5.

- brei, breien, eigen, heilig, heide, *kapitein*, klei, spreij, kassei, marsepein, rein, seizoen, terrein, veilig, weinig
- kwijt, *radijs*, stijf, tijger, vijand, strijden

Woorden expliciet geoefend, gekend Klas 6.

- arbeid, dweil, bedreiging, dreigbrief, eis, heimwee, karwei, leiding, meiklokje, reiger, refrein, reiniging, weigering
- werkwoorden:** arbeiden, bereiken, dweilen, dreigen, eisen, eindigen, seinen, kleien, reinigen, weigeren

- **homoniemen:** brei/brij, bereiden/berijden, eis/ijs, hei/hij, leiden/lijden (ook de afleidingen: aanleiding, afleiding, begeleiding, inleiding, opleiding), mei/mij, steil/stijl, zei/zij, bei/bij
- cijfer, dijbeen, dijk, maatschappij, woestijn
werkwoorden: glijden, grijpen, onderwijzen, overlijden, ontbijten, stijgen, verblijven, verdwijnen, verschijnen, wijzen

au/ou

Woorden gekend in 5:

- nauw, nauwkeurig, nauwelijks, benauwd, miauwen, klauteren
- eenvoudig, inhoud, landbouw, oerwoud, ouderwets, schouwburg

Woorden expliciet geoefend, gekend in Klas 6:

- applaus, automaten, automatisch, grauw, astronaut, auteur, dauw, *kabeljauw*
- **homoniemen:** gauw/gouw, kauw/kou, nauw/nou, rauw/rouw

Let op: de cursief gedrukte woorden (niet vet gedrukt) zijn bastaardwoorden.

Ei/ij-woorden zijn in principe onthoudwoorden. Toch kunnen volgende regels een grote hulp zijn voor kinderen die de woordbeelden niet vasthouden via een verhaal of beeld en op een andere manier de woorden moeten leren onthouden.

Dit kan pas als de kinderen kennis gemaakt hebben met sterke en zwakke werkwoorden:

Zie Toelichting Spelling, hoofdstuk 3 (3. 5) Daar vind je ook de woordenrijen.

El of IJ (3.5.1-6)

Je schrijft 'i j' in sterke werkwoorden en hun afleidingen:

- Je schrijft 'i j' in de werkwoorden en hun afleidingen als je in de verleden tijd van die werkwoorden een lange e-klank hoort (=sterke werkwoorden):
 - schrijven (schreef) de schrijfst^{er}, de beschrijv^{ing}
 - rijden (reed) de aanrijd^{ing}, de rijw^{eg}
 - glijden (gleed) de glijbaan
 - strijden (streed) de wedstrijd, de strijd^{ers}
 - stijgen (steeg) de prijsstijg^{ing}
 - schijnen (scheen) het verschijn^{sel}, de verschijn^{ing}, waarschijn^{lijk}
 - bewijzen (bewees) het bewijs, het rijbewijs
 - ontbijten (ontbeet) het ontbijt
 - vermijden (vermeed) onvermijdelijk
 - verdwijnen (verdween) de verdwijning
 - vergelijken (vergeleek) de vergelijking
 - smijten (smeet) de uitsmijter

Maar: rijmen (ik rijmde), cijferen (ik cijferde), twijfelen (ik twijfelde), verwijderen (ik verwijderde), bevrijden (ik bevrijdde)

Je schrijft 'e i' in zwakke werkwoorden en hun afleidingen:

- Je schrijft 'e i' in de werkwoorden en hun afleidingen als je in de verleden tijd van die werkwoorden ook een ei-klank hoort (=zwakke werkwoorden):
 - dweilen (dweilde) de dweil
 - scheiden (scheidde) de scheidsrechter, het afscheid, de scheiding
 - dreigen (dreigde) de bedreiging
 - zeilen (zeilde) de zeilboot, de zeilwedstrijd
 - weigeren (weigerde) de weigering
 - arbeiden (arbeidde) de gastarbeider, de handenarbeid
 - verspreiden (verspreidde) de verspreiding
 - reinigen (reinigde) de reiniging
 - weigeren (weigerde) de weigering, weigerachtig
 - seinen (seinde) de seinpaal, het seinhuisje

Je schrijft 'e i' in de achtervoegsels -heid, -lei en -teit:

- -heid:
 - waarheid, boosheid, goedheid, schoonheid, klaarheid, snelheid, traagheid, bekendheid, gezondheid, hoeveelheid, eenzaamheid, vrolijkheid, gelijkheid, wijsheid, veiligheid, moeilijkheid, mogelijkheid, gelegenheid, afwezigheid, werkelijkheid
- -lei:
 - allerlei, velerlei
- -teit:
 - majesteit, activiteit, elektriciteit, nationaliteit, specialiteit, realiteit, universiteit

Je schrijft 'i j' in de achtervoegsels -ij, -erij, -ernij, -rijk, -lijk:

- -ij: kledij, abdij
- -erij: schilderij, boerderij, bakkerij, drukkerij
- -ernij: lekkernij, razernij
- -rijk: belangrijk, leerrijk, talrijk, vindingrijk
- -lijk: eerlijk, eindelijk, feestelijk, gevaarlijk, onmogelijk, vrolijk, werkelijk (zie ook: Achtervoegsels 17.3)

Je schrijft 'i j' in -zijn, -vrij:

- -zijn: azijn, rozijn
- vrij: vrijaf, vrijdag, vrije, vrijheid, vrijlaten, bevrijden

Je schrijft 'e i' in: -eind, -eigen, -leiden/leider/leiding:

- eind:
 - eindje, eindelijk, oneindig, eindigen, beëindigen, uiteindelijk, van heinde en verre
- eigen:
 - eigenaar, eigendom, eigennaam, eigenlijk, eigenaardig
- leiden/leider/leiding:
 - leiden, afleiden, rondleiden, begeleiden, verleiden
 - leider, leidster

- leiding, omleiding, inleiding, handleiding, waterleiding, gasleiding
- Maar: lijden (ziek zijn, pijn lijden) - overlijden

Je schrijft 'i' in 'bijzonder'. maar je hoort een lange ie-klank.

Ook au/ou-woorden zijn in principe onthoudwoorden. Toch kunnen volgende regels een grote hulp zijn indien nodig:

*Zie Toelichting Spelling, **thema 3** (3. 6) Daar vind je ook de woordenrijen.*

AU of OU (3.6.1-3)

Je schrijft 'o u' voor een t:

- fout, hout, zout, stout, bout
 - kabouter, smoutebollen, havermout, louter
- Maar: klauteren, **auto**, **automaat**, **auteur**, **astronaut***

Je schrijft 'o u' voor een d:

- oud, goud, woud, koud, verkouden, verkoudheid,
- ouders, ouderdom, ouderling, oudheid, ouderwets,
- houden, schouder

Je schrijft 'a u' voor een andere medeklinker dan de w (en t of d):

- augurk, augustus / aula, aureool / sauna, fauna / laurier / pauze / trauma
 - voor s: paus, saus, Australië, applaus
- Maar: kous*

AU of AUW / OU of OUW

Je schrijft een w aan het eind van een woord:

- blauw, flauw, gauw, vouw, touw, mouw, schouw
- Maar: au, nou, (aan) jou, de kou, ik wou, ik zou, ik hou, Moskou*

Je schrijft een w als er een klinker achter staat:

- touwen, mouwen, schouwen, blauwe, flauwe, toeschouwer

Je schrijft geen w als er een medeklinker achter staat:

- fout, woud, koud, saus, paus
- klauteren, augustus, pauze

Maar je schrijft wel een w vóór een medeklinker:

- in **werkwoordsvormen** als de stam eindigt op een w:

ik	trouw
hij	trouwt
hij	trouwde
hij is	getrouwd
- in **verkleinwoorden** als het grondwoord eindigt op een w:

mouw	mouwtje
touw	touwtje
vrouw	vrouwtje
gebouw	gebouwtje
- in **samenstellingen**:

dauwdruppels, schouwpijp, touw ladder
rauwkost, gauwdief, nauwkeurig
kauwgom, trouwfeest, schouwburg
- in **afleidingen**:

nauw	benauwd
brouw	brouwsel

Klinkercombinaties (thema 4)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 4**.

Onderstaande woorden vragen voldoende aandacht en inoefening vooraleer ze als gekend beschouwd kunnen worden.

Belangrijke bemerking vooraf:

- Je hoort een j tussen de i en de volgende klinker. Je moet de j nooit schrijven: **via**.
- Als er na de i een klinker komt, moet je nooit 'i e' schrijven: **piano**

i + klinker in een woord (4.1)**i + a, i + o, i + oe, i + u** (4.1.1)

- i + a: diagnose, diagonalen, dialect, dialoog, diamant, diarree, enthousiast, indianen, initiatief, lianen, loempia, piano, radiator, variatie, via
- i + o: bibliotheek, biologie, bioscoop, emotioneel, folio, junior, pension, radio, stadion, station, studio
- i + oe: kampioen
- i + u: trapezium

i + eu (expliciet, gekend in Klas 6)

- i + eu: milieu, ingenieur, religieus, serieus, superieur
Opgelet! De i van ieu wordt door taalzwakke kinderen soms ook met een j geschreven (miljeu).

i + aal, i + ool, i + eel (ook: -iale, -ialen / -iolen / -iële) (4.1.3)

- i + aal: geniaal, liniaal, materiaal, provinciaal, sociaal, speciaal
- i + ool: viool, riool
- i + eel: commercieel, financieel, materieel, ministerieel, principieel

Opgelet:

- Als er aan deze woorden een -e, -en of meerdere lettergrepen worden toegevoegd, krijg je een open lettergreep en moet je de klinker enkel schrijven:
 - -iale: geniale, linialen, materialen, provinciale, sociale, speciale
 - -ialen: linialen, materialen
 - -iolen: violen, riolen
Ook: riolering
- Er komt een trema op -iële (zie ook: Woordtekens 21.2): **expliciet, gekend in Klas 6**
 - commerciële, financiële, materiële, ministeriële, principiële

i + ing (4.1.4)

- Deze woorden lijken heel vreemd omdat er tweemaal de letter i naast elkaar staat.
- Er moet ook geen trema op de tweede i omdat aai, oei, ooi en ui tweeklanken zijn met onveranderlijke schrijfwijze (zie ook: Woordtekens 21.2) :
 - draaiing, verdraaiing
 - begroeiing, bevoeiing
 - glooiing, plooiing
 - buiig

e + klinker in een woord**e + a / e + aa (4.2.1)**

- alinea, creatief, reactie, realiteit, recreatie, theater
- ideaal, laureaat, oceaan, Europeaan

Opgelet:

Als er aan deze woorden -en wordt toegevoegd, krijg je een open lettergreep en moet je de klinker enkel schrijven:

- idealen, laureaten, oceanen, Europeanen

e + o (4.2.2) expliciet, gekend in 6

- accordeon, kameleon, neonlicht, stereo, Theo, theorie, theoretisch, video

e + u (4.2.3) *expliciet, gekend in 6*

- atheneum, museum

Opgelet:

Op deze woorden moet geen trema ook al vormen de e+u de bestaande klinkercombinatie 'eu' en zouden ze dus ook zo gelezen kunnen worden.

Medeklinkercombinaties (thema 6)

In de 4de klas werd aan dit thema al grondig gewerkt. Controleer of al de aspecten die daar aan bod kwamen ook echt gekend zijn. Bekijk ze niet als 'gezien' maar blijf de woorden ook daadwerkelijk oefenen in oefeningen en dictees.

Lees daarnaast ook de *Toelichting Spelling, thema 6*.

Medeklinkercombinaties aan het begin van een woord (6.1)

- **th** (6.1.5)

In sommige woorden (meestal van vreemde oorsprong) moet je 'th' schrijven als je 't' hoort. Dit zijn ook weer onthoudwoorden.

Belangrijke bemerking

De woorden na 'Maar' zijn de gewone Nederlandse woorden. Taalzwakke kinderen zijn echter geneigd om, als ze woorden leren met 'th', dan ook in deze en andere (taaleigen) woorden die met alleen maar een 't' moeten geschreven worden, ook 'th' te gaan schrijven.

- thuis, thee
- woorden met thee:
 - thee, apotheek, bibliotheek
- woorden met the:
 - begin woord: theater, thema, therapie, thesis
 - in een woord: apotheker, atheneum, kathedraal, esthetisch

Maar geen th in: tegen, teder, tegel, teken, materie
- woorden met tho:
 - methode, katholiek

Maar geen th in: toren, tonen, toveren, toneel, tonijn
- woorden met ther (heeft met warmte te maken):
 - thermometer, thermosfles, thermostaat

Maar geen th in andere woorden: term, termijn, terminaal, terminus
- woorden met theo:
 - Theo, theorie, theoretisch

- andere:

- sympathie, sympathiek
Maar geen th in andere woorden die eindigen op -tiek: atletiek, diplomatiek, elastiek, fanatiek, kritiek, politiek
- enthousiast, enthousiasme
- thans, althans, nochtans

Opmerking

In 'nochtans' staat er geen h na de t. Er staat er wel één voor de t. (Dit kan het helpen onthouden.)

De woorden 'thans' en 'althans' worden wel niet dikwijls meer gebruikt.

Medeklinkercombinaties in het midden van een woord (6.3)- **medeklinkers die je niet hoort** (6.3.4)

In volgende woorden is er steeds een medeklinker die je niet hoort:

- markt, jaarmarkt, supermarkt
- erwt, erwten, erwtje

In sommige verkleinwoorden waarvan het grondwoord eindigt op een s:

- baasje, bosje, dansje, doosje, flesje, ijsje, jasje, kusje, lesje, meisje, muisje, visje, zusje

- **SZ** (6.3.5)

In de volgende woorden hoor je de z niet, maar moet je ze toch schrijven. Deze woorden eindigen op '-zins':

- enigszins, geenszins, alleszins

- **ch na een korte klank** (6.3.6)

Na een korte klank moet je de g verdubbelen:

- waggelen, zeggen, liggen, rogge, ruggen

Maar in sommige woorden moet je c h schrijven in plaats van gg:

- lachen, belachelijk, kachel, hachelijk, sacharine
- echo, lichaam, bochel, pochen, parochie, kuchen

- **ch na een lange klank** (6.3.7)

Na een lange klank schrijf je altijd een g:

- vragen, krijgen, buigen, wiegen, mogen

Maar:

In sommige woorden moet je c h schrijven in plaats van g:

- juichen, juichkreet
- giechelen, opbiechten

Voor de c h moet je ook nog dubbele oo schrijven omdat de lange klank kort gemaakt wordt door de c h (zie bochel, ...)

- goochelen, goochelaar, goocheltruc
- loochenen, ontgoocheling, verloochenen

Verdelen in klankgroepen/Lettergrepen (thema 7)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 7**.

Hierin vind je informatie over het splitsen in klankgroepen en lettergrepen en de overgang van het ene naar het andere.

In de 4de klas werden de regels in verband met splitsen aangereikt en er werd al mee geoefend. Aan de kinderen werd duidelijk gemaakt dat auditief splitsen in klankgroepen en schriftelijk verdelen in lettergrepen niet altijd hetzelfde is.

Leer de kinderen om hun zin tijdig af te breken zodat ze veelvuldig splitsen kunnen vermijden.

In Klas 5 wordt verwacht dat de kinderen dit ook echt kunnen.

Het teken dat we gebruiken tussen de verschillende delen van het woord noemen we een ‘splitsingsteken of afbreekteken’. Wij verkiezen ‘splitsingsteken’.

Regels voor het verdelen in lettergrepen (7.2)

- **Je splitst tussen de woorden van een samenstelling**
 - bloem-pot, tuin-stoe l ...
 - hand-doek, kerst-man ...
 - In een samenstelling met tussenletters (-en-, -e-, -s-) blijven de tussenletters bij het eerste deel:
bessen-sap, zonne-wijzer, stads-park
- **Je splitst tussen het voorvoegsel en het grondwoord (in afleidingen)**
 - ge-sprek, be-sluit, ont-bijt, ver-staan, af-spraak ...
- **Je splitst tussen het grondwoord en het achtervoegsel (in afleidingen)**
 - stoel-tje, bloem-pje, zacht-jes, ver-pleeg-ste r...
- **Je splitst vóór 1 medeklinker**
 - stoe-len, rui-ten, deu-ren, mie-ren, trei-nen, wij-nen
 - wa-ter, pe-ren, lo-pen, mu-ren

Dit is duidelijk vanuit het verdelen in klankgroepen en dit is onwaarschijnlijk belangrijk.

Daar worden gemakkelijk fouten tegen gemaakt.

Het kan voor zwakke lezers (die moeite hebben met woordbeelden) ook een hulp zijn te weten dat die ene medeklinker (in het midden tussen 2 klinkers of klinkergroepen) bij de volgende lettergreep hoort en moet gelezen worden.

Maar:

Samenstellingen bestaan uit twee of meer grondwoorden. Je splitst tussen de grondwoorden en dan hoort de ene medeklinker (in ‘t midden) bij de eerste lettergreep: waar-om, heel-al, oog-arts, voor-aan.

- **Je splitst tussen 2 medeklinkers, ook tussen -ng en -nk**

- mes-sen, met-sen, mees-ter, zin-gen, drin-ken

Maar! Soms horen de medeklinkers samen en blijven ze samen bij het splitsen

- de medeklinkercombinaties -ch, -th en -sch splits je niet maar schrijf je bij de volgende lettergreep: la-chen, apo-theek, Bel-gi-sche
- een medeklinker + r kan ook samen horen: fa-briek, ci-troen, ma-tras
- hetzelfde voor een medeklinker + l: pu-bliek, di-ploma.

- **Je splitst na aai, ooi, oei, ei, ui**

Bij deze tweeklanken is er dus een **verschil tussen het verdelen in klankgroepen en het verdelen in lettergrepen**. Je zegt ‘kraa-ien, koe-ien, moo-ier ...’. Je splitst:

- kraai-en, koei-en, mooi-er, brei-en, trui-en

- **Je splitst vóór de w bij auw, ouw, uw, eeuw, ieuw**

- kau-wen, bou-wen, du-wen, leeu-wen, nieu-we

- **Bij 3 of meer medeklinkers**

Dan gaan er zoveel letters naar de volgende lettergreep als er aan het begin van een Nederlands woord kunnen staan:

- bor-stel, erw-ten, ven-ster, mis-schien, Belgi-sche

Open en gesloten lettergrepen/Bastaardwoorden

(thema 8)

Blijf **veel aandacht** besteden aan open en gesloten lettergrepen. Dit is heel belangrijk als je weet dat in Klas 5 en 6 thema's aan bod komen (bv. voor- en achtervoegsels, ...) waarbij ook dit thema niet weg te denken is.

Willen we in een hoger, nieuw spellinggebied succes boeken dan dienen de basale spellingregels beheerst te zijn én moeten we bij andere spellingitems de aandacht blijven vestigen op vroeger geleerde spellingregels.

Lees aandachtig de *Toelichting Spelling*, **thema 8**.

De leerstof wordt uitgebreid met:

Open en gesloten lettergrepen in meerlettergrepige en moeilijke woorden (8.3)

- **woorden met 1 of meer open lettergrepen:**
 - beweging, Europeanen, helemaal, leraar, lerares, omgeving, overleden, pekelharing, peterselie, regelmatig, regenachtig, telefoneren, torenhoge, verbetering, vereniging, vermenigvuldigen, voortdurend, wetenschapper
- **woorden met 1 of meer gesloten lettergrepen:**
 - aantrekkelijk, aanpassing, akkoord, allebei, Allerzielen, Allerheiligen, allemaal, antenne, appartement, ballonnen, ballonnetje, beklimming, belangstelling, binnenlands, Brugge, Bruggeling, Brussel, Brusselaar, eigenzinnig, gemakkelijk, geheimzinnig, goddelijk, herinnering, ingewikkeld, inspanning, instelling, kassei, klassiek, letterlijk, middelste, onmiddellijk, onverschillig, ontredde, ontspanning, ontwikkeling, ontzettend, oplossing, oppervlakte, passagier, Russisch, scharreelkippen, schitterend, slachtoffer, slimmerik, teleurstelling, tennissen, tennisser, tenslotte, terras, terrein, toestemming, verrukkelijk, verschillende, verschrikkelijk, verstoppertje, voetballer, vraagstukken, vriendinnen, vriendinnetje, vrijwilliger, volwassenen
- **woorden met open en gesloten lettergrepen:**
 - boterhammen, installeren, interessant, leraressen, middelmatig, namiddag, ogenblikkelijk, overwinning, perenschillen, programma, tafeltennis, tafeltennissen, tafeltennisser, tegenstelling, wetenschapper, wetenschappelijk

Je moet nooit verdubbelen (8.4)

- **in de (meestal dof uitgesproken) achtervoegsels -ige, -igen, -iging** (8.4 / 17.1)
 - -ige: lastige, zonnige, droevige ...
 - -igen: uitnodigen, verdedigen, beschadigen ...
 - -iging: uitnodiging, verdediging, beschadiging ...
- **na een doffe klank** (8.4.3)
 - kinderen, wandelen, regenen, middelen, feestelijk ...
Maar je moet wel verdubbelen na een doffe klank in:

onmiddellijk	(on + middel + lijk)
adellijk	(adel + lijk)
middellijn	(middel + lijn)
Middellandse Zee	(Middel + land)

 (Natuurlijk ook in samenstellingen als het eerste woord eindigt en het tweede woord begint met dezelfde medeklinker: donkerrood, eigennaam, kelderraam, tafellaken.)

Bastaardwoorden (8.5)

In de *Toelichting Spelling* vind je in **thema 8.5** feedback over de bastaardwoorden. In de leerinhouden werden bij de tweeklanken de te kennen bastaardwoorden cursief gedrukt. Onderstaande woorden dienen gekend te zijn in klas 5:

- alarm, amandel, apart, kalender, kameel, kanarie, kapel, kapitein, karakter, manier, paniek, paraplu, temperatuur

t/d in niet-persoonsvormen (thema 9)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 9**.

Het is nog een lange tijd noodzakelijk om met de kinderen onderstaande regel vast te houden:

‘Je mag in een zin alle woorden verlengen om te horen of de eindletter een t of d is BEHALVE: het doewoord, dat een persoonsvorm is!!!’

*Ga er niet van uit dat dit voor alle kinderen al een evidentie is. Het **herkennen van een persoonsvorm** in een zin, ligt hier mede aan de basis.*

t/d in een woord**In afleidingen** (9.3.3)

- Je kan het eerste deel van het woord verlengen om te weten of je een *d* moet schrijven
Het woord wordt gevormd vanuit de stam van een werkwoord + sel:
 - voedsel (om je te voeden), raadsel (kan je raden), broedsel (broeden), uitvindsel (uitvinden), leidster (leiden)
- met achtervoegsel:
 - -heid: bekendheid, gezondheid, goedheid, verkoudheid, verstrooidheid
 - -aard: dronkaard, grijsaard, gulzigaard, lafaard, luiaard, valsaard
 - -schap: boodschap, vriendschap, kameraadschap, vijandschap, landschap
 - -zaam: zeldzaam
- met voorvoegsel:
 - ant: Antwerpen, antwoorden
 - at: atlas, atleet, atletiek, atmosfeer
 - ad: advent, advies, advocaat, advertentie (administratie, adjectief)

In moeilijke woorden (9.3.4)

- voortdurend (iets dat blijft voort duren)
- wedstrijd (je kan wedden wie de strijd gaat winnen)
- noodzaak (het is nodig), noodzakelijk
- fatsoenlijk

De grootte, de breedte (9.4)**Zelfstandig naamwoord = bijvoeglijk naamwoord + te**

- Je kan van een bijvoeglijk naamwoord een zelfstandig naamwoord maken door er 'te' achter te zetten:
 - diep / de diepte
 - hoog / de hoogte
 - laag / de laagte
 - leeg / de leegte
 - menig / de menigte

Opgelet:

- ü lang wordt: **de lengte** (de **klank** verandert)
- ü breed wordt: **de breedte** ('dt' in het woord: de eind-d van breed + te)
- ü groot wordt: **de grootte** (groot + te)

Maar:

- § het gaat altijd over '**de grootte van**' iets, of de oppervlakte van iets (net zoals '**de breedte van**' iets)
- § tweemaal dezelfde klinker en tweemaal dezelfde medeklinker schrijf je nooit in het Nederlands tenzij in de verleden tijd van sommige zwakke werkwoorden:
 - ik praatte, ik verkleetde mij, ik stootte , ik vergrootte
- § ik vergrootte: is de stam + te (vergroot + te) in de verleden tijd van 'vergroten'
- § de 'vergrote' foto: is het verbogen bijvoeglijk naamwoord 'vergroot + e' en volgt de gewone spellingregel van de lange klank in de open lettergreep (vergro-te).

Inzicht:

Wanneer de kinderen vertrouwd zijn met de werkwoordsvormen en bovenstaande leerstof, kunnen zinnen aan bod komen en besproken worden als:

- Deze kamer werd vergroot.
- Hij vergrootte de foto.
- De vergrote foto hangt in de woonkamer.
- Vergroot vader de foto?

→ Met -den werkwoorden wordt het nog net iets moeilijker en kan je aflezen in hoeverre de kinderen mee zijn in het hele verhaal:

- Vader beantwoor**dt** de brief.
- Heeft jouw zus de brief beantwoor**d**?
- De beantwoor**de** brief werd verstuurd.
- Hij beantwoor**dde** gisteren de brief.

t/d/dt in persoonsvormen en werkwoordsvormen

(thema 10)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 10**.

In de 4de klas maakten de kinderen kennis met de 3 onvoltooide tijden van een werkwoord en werd er intensief geoefend aan de O.T.T. en O.V.T.

In de 5de klas maken ze ook kennis met de voltooide tijden: V.T.T., V.V.T en V.Tk.T.

	verleden	heden	toekomst
onvoltooid	O.V.T. Liep	O.T.T. loop	O.Tk.T. zal lopen
voltooid	V.V.T. had gelopen	V.T.T. heb gelopen	V.Tk.T. zal gelopen hebben

In Klas 5 wordt de O.T.T. en de O.V.T. herhaald en verder vastgehouden in de oefeningen. Pas als de kinderen lange tijd geoefend hebben aan het correct schrijven van de werkwoorden en het wettigen ervan, verwerven ze een attitude, een automatisme.

Er wordt ook extra aandacht besteed aan de voltooide tijden en het vormen van het voltooid deelwoord in het bijzonder.

Vanuit de zinsleer/woordleer is het op dit moment dan ook belangrijk dat de kinderen het onderscheid tussen pv., hoofdwerkwoord, hulpwerkwoord, voltooid deelwoord en infinitief kennen.

Werkwoorden waarbij het voltooid deelwoord niet begint met ge- kunnen voor verwarring zorgen:

bv. Hij beantwoor**dt** de brief.

Persoonsvorm

Hij heeft de brief beantwoor**d**.

voltooid deelwoord

→ Het herkennen van de pv. en het voltooid deelwoord is hier echt belangrijk.

DE ONVOLTOOIDE TIJDEN

De onvoltooid tegenwoordige tijd (10.2.3)

Je schrijft alleen de stam:

- als er 'ik' voor of achter de persoonsvorm staat
- als 'jij' achter de persoonsvorm staat
- als 'je' achter de persoonsvorm kan vervangen worden door 'jij'.

In alle andere gevallen schrijf je de stam + t.

Opgelet voor 'je' achter de pv.

Als 'je' achter de persoonsvorm staat, kan je die 'je' vervangen door jij, jou of jouw

1. je=jij

Je schrijft de persoonsvorm zonder t:

- o Krijg je straks een nieuwe bal?
- o **Vind je** hem straks? (je=jij / 'je' is onderwerp)

2. je=jouw:

Je schrijft de persoonsvorm met t:

- o Krijgt jouw broer straks een nieuwe bal? (jouw= bezittelijk voornaamwoord)
- o **Vindt je broer** hem straks? (je=jouw / 'jouw broer' is onderwerp)

3. je=jou:

Je schrijft de persoonsvorm met t:

- o **Hij vindt je** daar niet. (je=jou / 'hij' is onderwerp)

Het –DT probleem! (10.2.7)

bv. Moeder verbran- haar vingers.

!!!! Enkel **-den werkwoorden** krijgen in de tegenwoordige tijd –dt als uitgang.

→ Zoek dus de infinitief of de vorm na **ik kan**. Hoor je –den dan is d de laatste letter van de stam.

'Ik kan' verbranden stam: ik verbrand stam + t: moeder verbrandt

- Er kan **alleen –dt** staan **in een persoonsvorm in de tegenwoordige tijd**.
- Er kan **nooit –dt** staan **aan het eind van een ander woord én in de verleden tijd**.

Opgelet voor volgende valkuilen! (10.2.6 t.e.m. 10.2.11)

Werkwoorden waarvan de verleden tijd gevormd wordt met –de/-den

Als kinderen de persoonsvorm ook verlengen i.p.v. stam + t te doen, dan worden hieraan veel fouten geschreven:

- Ik wandel / jij wandelt (= met een –t en niet hij wandeld met een –d van 'ik wandelde')

(Lijst met werkwoorden: zie bijlage 1)

Stam eindigt op -ig/-eg:

Hier wordt er vaak verward met de -cht na een korte klank: dicht, recht ...

Stam + t =	ik lig	hij lig+t = hij ligt
	ik leg	hij leg+t = hij legt

Stam eindigt op -w:

Hier is er verwarring mogelijk omdat je voor een medeklinker geen w schrijft: hout, fout ...

Stam + t =	ik bouw	hij bouw + t = hij bouwt
------------	---------	--------------------------

Stam eindigt op -ng/-nk:

Je hoort geen verschil in de uitspraak tussen 'zingt' en 'zinkt'.

Er moet dus naar de noemvorm gekeken worden.

Noemvorm eindigt op -ven/-zen:

Aan het eind van een woord en voor een medeklinker staat nooit een v of een z.

De stam van deze werkwoorden eindigt dus altijd op een f of een s.

- Stam + t =	leven	ik leef	hij leeft
- Stam + t =	verhuizen	ik verhuis	hij verhuist

De onvoltooid verleden tijd (10.3)**Sterke werkwoorden**

Bij sterke werkwoorden verandert de klank van de stam in de verleden tijd:

bv. ik loop	-	ik liep
ik word	-	ik werd

→ In de verleden tijd van sterke werkwoorden komt er **nooit een extra -t** bij en kan er dus **nooit -dt** staan.

Zwakke werkwoorden

Zwakke werkwoorden worden in de verleden tijd gevormd door -te(n) of -de(n) toe te voegen aan de stam:

bv. ik werk	ik werkte	wij werkten
ik speel	ik speelde	wij speelden

Het -dde(n) en -tte(n) probleem

→ Zoek de infinitief of de vorm na 'ik kan'.

Is het een -den of een -ten werkwoord?

!!Alleen bij -den werkwoorden schrijf je - dde(n)

en

bij **-ten werkwoorden** schrijf je **- tte(n)**.

Omdat het principe altijd blijft: stam + de of stam + te gaat de schrijfwijze van de persoonsvorm in de verleden tijd in volgende gevallen in tegen de gewone spellingregels:

- als de stam op een t of d eindigt na een 2-tekenklank:

- ik ontmoet ik ontmoette
- ik leiden ik leidde

(Gewone spellingregel: je moet de medeklinker nooit verdubbelen na een 2-tekenklank.)

Lijst van werkwoorden:

- § ontmoeten (is het enige werkwoord van deze soort)
- § arbeiden, bereiden, bespieden, bloeden, kruiden, leiden, luiden, spoeden, vergoeden, vermoeden, verspreiden, voeden, wieden

- als de stam eindigt op een medeklinker + t of d:

- ik rust ik rustte
- ik antwoord ik antwoordde

(Gewone spellingregel: je moet de medeklinker nooit verdubbelen na 2 verschillende medeklinkers.)

Lijst van werkwoorden:

- § barsten, hoesten, kosten, neerstorten, roesten, rusten, starten
- § richten, vluchten, verplichten, verwachten, wachten, zuchten
- § aanvaarden, antwoorden, branden, landen, melden, ontvreemden, spelden, verbranden, watertanden, wenden

- als er in de stam een lange klank staat met 2 dezelfde klinkers:

- ik praat ik praatte
- ik raad ik raadde

(Gewone spellingregel: je schrijft in een woord nooit 2 maal dezelfde klinker en 2 maal dezelfde medeklinker na elkaar.)

Lijst van werkwoorden:

- § haten, heten, praten, raden, stoten, vergroten, zweten
- § besteden, baden, braden, doden, kneden, laden, smeden, verbreden, verkleden

De onvoltooid toekomstige tijd

Deze tijd vraagt geen extra aandacht qua spelling aangezien hij gevormd wordt met een vorm van zullen als hulpwerkwoord + de infinitief van het hoofdwerkwoord.

Het is belangrijk dat de kinderen het onderscheid kunnen maken tussen: het hulpwerkwoord (de **pv.** van de zin) en het hoofdwerkwoord:

Ik	zal	zingen
Jij/je	zult	zingen
Hij/zij/men/	zal	zingen
Wij	zullen	zingen
Zij	zullen	zingen

Belangrijke stappen voor het juist schrijven van T/D/DT

- Woorden kunnen verlengen.
- De persoonsvorm kunnen vinden in een zin.
- De stam van werkwoorden juist kunnen schrijven.
- Weten dat de persoonsvorm gevormd wordt door stam + uitgang.
- Weten dat je alle woorden mag verlengen behalve de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.
- Weten dat er alleen –dt kan staan in de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd, dus *nooit* in de verleden tijd.
- Weten dat je in de verleden tijd alle woorden in de zin mag verlengen.
- Een voltooide tijd herkennen.
- Weten dat je in de voltooide tijd ook het voltooid deelwoord altijd mag verlengen.

Inoefening

Oefen aanvankelijk met de werkwoorden apart maar wacht ook niet te lang om ook zinnen aan te bieden.

Maak de kinderen **een attitude** eigen:

- Terwijl ze schrijven/of nadien vinden ze de persoonsvorm van de zin.
- Ze ontdekken in welke tijd de zin staat.
- Ze zoeken de infinitief en de stam van de persoonsvorm indien nodig.
- In de T.T. kijken ze aandachtig of het een -den werkwoord is.
Ze kijken of ze de pv. niet verlengd hebben (wandelde → hij wandeld i.p.v. hij wandelt = stam + t
- In de V.T. weten ze of het een zwak of sterk werkwoord is.
- Bij de zwakke werkwoorden weten ze of het een –den of –ten werkwoord is.
- Ze controleren of ze de persoonsvorm correct hebben geschreven.
→ Bovenstaande weg kan ook samengevat worden in een stappenplan dat een steun kan zijn bij de eerste oefeningen met werkwoorden.
- In een volgende stap worden de andere spellingmoeilijkheden bekeken en weten de kinderen dat ze verder alle woorden mogen verlengen.

Bied afwisseling aan in het oefenen:

- invuloefeningen: de tijden apart / de tijden door elkaar
→ de kinderen gebruiken eventueel een stappenplan

- spelvormen: kwartet, lotto, ...
- visueel en auditief dictee
- partnerdictee
- spontane schrijfoefeningen waarin het geleerde kan geautomatiseerd worden.

Werkwoorden die in de verleden tijd –de/den krijgen:

ademen	gebeuren	luisteren	sneeuwen	vernielen
	geeuwen		studeren	verontschuldigen
babbelen	goochelen	miauwen	snoeien	verschillen
behandelen	gooien	mopperen	spelen	verscheuren
bekennen	grabbelen		sproeien	versieren
bellen	groeien	naaien	steunen	versturen
beloven			stoeien	vertalen
bengelen	halen	oefenen	strooien	vertellen
bepalen	handelen	ontwikkelen		verteren
beschadigen	haperen	openen	tekenen	vertrouwen
beschermen	herhalen	ordenen	timmeren	vervelen
beschuldigen	herinneren		toveren	vervoeren
besproeien	herkennen	plagen	treuren	verwittigen
bestellen	herstellen	plooien	trommelen	verwonderen
betalen	horen	proberen	trouwen	verzamelen
betekenen	huilen		tuimelen	verzekeren
betoveren	huppelen	rammelen	twijfelen	verzorgen
bewaren		rekenen		voorspellen
beweren	kakelen	rennen	veranderen	vullen
bewonderen	kauwen	roeien	verbeteren	
bloeien	kennen		verdelen	waaien
bouwen	kibbelen	scharrelen	verdedigen	waggelen
breien	klauteren	schillen	verdienen	wandelen
	knabbelen	schilderen	verdubbelen	winkelen
draaien	knipperen	schitteren	verdwalen	wonen
dromen	knetteren	schommelen	vergaderen	
duwen	knoeien	snateren	verhuren	zaaien

erkennen	kraaien		verjaren	zwaaien
	krabbelen		verkeren	
	kronkelen		verklaren	
fladderen	kwetteren		vermenigvuldigen	

DE VOLTOOIDE TIJDEN

	verleden	heden	toekomst
onvoltooid	O.V.T. liep	O.T.T. loop	O.Tk.T. zal lopen
voltooid	V.V.T. <i>had gelopen</i>	V.T.T. <i>heb gelopen</i>	V.Tk.T. <i>zal gelopen hebben</i>

Wanneer de drie voltooide tijden naast elkaar gezet worden, zien de kinderen dat deze tijden op een gelijke wijze gevormd worden: hulpwerkwoord + voltooid deelwoord. Het voltooid deelwoord maakt dus deel uit van de werkwoordgroep:

- hulpwerkwoord + hoofdwkwoord
- **hulpwerkwoord + voltooid deelwoord**

Leuk om in volgende zinnen de infinitief, het voltooid deelwoord en de persoonsvorm te laten aanduiden. Hieraan kan je aflezen of de kinderen zich naast de spelling ook de grammatica voldoende eigen hebben gemaakt.

ü De kinderen **verstaan** de opdracht niet.

pv.

ü Vader zal deze rekenoefening zeker **verstaan**.
infinitief

ü Wij hebben hem niet **verstaan**.
voltooid deelwoord

Het voltooid deelwoord

In een werkwoordgroep is het hulpwerkwoord altijd persoonsvorm. Het voltooid deelwoord kan **dus nooit** persoonsvorm zijn. Daarom mag je het voltooid deelwoord altijd verlengen om te weten of je als laatste letter een t of een d moet schrijven.

Vorming van het voltooid deelwoord

- Het voltooid deelwoord kan je vinden door ‘ik heb’ of ‘ik ben’ voor de noemvorm te zetten:
 - o maken ik heb gemaakt

Leerlijn Spelling

- spelen ik heb gespeeld
- vertrekken ik ben vertrokken

- Een voltooid deelwoord kan dus eindigen op -t, -d of -en.
- Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt op -en.
- Bij sterke werkwoorden verandert de klank van de stam in de verleden tijd.

- In het voltooid deelwoord blijft die veranderde klank maar wordt ge- ervoor gezet en -en er achter geplaatst:
 - **zingen** ik **zong** ik heb **gezongen**
- Het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden eindigt op -t of -d
- Als de verleden tijd van een werkwoord gevormd wordt door aan de stam -te toe te voegen, dan eindigt het voltooid deelwoord op een -t:
 - maken ik maakte ik heb gemaakt
- Als de verleden tijd van een werkwoord gevormd wordt door aan de stam -de toe te voegen, dan eindigt het voltooid deelwoord op een -d:
 - spelen ik speelde ik heb gespeeld
- Er zijn 2 mogelijkheden om te vinden of je een -t of een -d moet schrijven aan het eind van een voltooid deelwoord:
 - je zet het werkwoord in de verleden tijd:
 - ik maakte/gemaakt
 - ik speelde/gespeeld
 - omdat het voltooid deelwoord nooit persoonsvorm kan zijn (je hebt altijd een hulpwerkwoord nodig dat de persoonsvorm is: ik heb of ik ben) mag je het altijd verlengen:
 - gemaakt/gemaakte
 - gespeeld/gespeelde
- Bij sommige onregelmatige werkwoorden die beginnen met een voorvoegsel is het voltooid deelwoord gelijk aan de meervoudsvormen van de tegenwoordige tijd en aan de infinitief:
 - **verstaan** wij verstaan wij hebben verstaan
 - **voorkomen** wij voorkomen wij hebben voorkomen
 - **bekomen** wij bekomen wij hebben bekomen

Opgelet voor:**- werkwoorden die eindigen op -wen: bouwen**

Je moet die w blijven schrijven zowel in de verleden tijd als in het voltooid deelwoord (de stam van het werkwoord blijft altijd het vertrekpunt):

ik bouw ik bouwde ik heb gebouwd

- beschouwen, bouwen, brouwen, opbouwen, rouwen, sjouwen, trouwen, verbouwen, vertrouwen, vouwen
- dauwen, kauwen, klauwen, knauwen, miauwen, snauwen
- geeuwen, schreeuwen, sneeuwen
- hernieuwen, vernieuwen
- duwen, huwen, waarschuwen

- werkwoorden die eindigen op -igen: verwittigen

In de tegenwoordige tijd eindigt de stam+t op **-igt**: ik verwittig/hij verwittigt.

Het voltooid deelwoord van deze werkwoorden eindigt op **-gd**: hij is verwittigd (want: verwittigde)

- aankondigen, beschadigen, beschuldigen, bevestigen, bezuinigen, eindigen, ontmoedigen, reinigen, uitnodigen, verdedigen, verenigen, verkondigen, vernietigen, verstevigen, vertegenwoordigen, verwittigen, wijzigen

Het voltooid deelwoord van werkwoorden die beginnen met be-, ge-, er-, her-, ont-, ver-**- Het voltooid deelwoord krijgt geen 'ge' vóór de stam als het werkwoord begint met be, ge, er, her, ont, ver:**

- ik behandel ik ben behandeld
- ik geloof ik heb geloofd
- ik erken: ik ben erkend
- ik herwerk ik heb herwerkt
- ik ontruim het is ontruimd
- ik verhuis ik ben verhuisd

Het voltooid deelwoord en de stam + t klinken hetzelfde**- Als een werkwoord begint met be-, ge-, er-, her-, ont-, ver-, klinkt de stam + t hetzelfde als het voltooid deelwoord.****- Het voltooid deelwoord kan nooit persoonsvorm zijn. Om te weten of de laatste letter een t of een d is, moet ik het dus verlengen:**

○ jij behandelt	jij / wordt / behandeld	(behandelde)
○ jij gelooft	jij / hebt / geloofd	(geloofde)
○ jij erkent	jij / bent / erkend	(erkende)
○ jij herwerkt	jij / hebt / herwerkt	(herwerkte)
○ jij ontruimt	jij / hebt / ontruimd	(ontruimde)

- jij verhuist jij / bent / verhuisd (verhuisde)

Werkwoorden waarvan de stam + t en het voltooid deelwoord hetzelfde klinken:

- bedoelen, behalen, behandelen, bekennen, bekeren, beloven, beoordelen, bepalen, berekenen, beschadigen, beschermen, beschuldigen, bestellen, betalen, betekenen, bewaren, bewerken, bewonderen, bezorgen
- erkennen
- gebeuren, geloven
- herhalen, herinneren, herkennen, herstellen
- omhelzen
- ondersteunen, ondervragen
- ontgoochelen, ontmaskeren, ontruimen, onwortelen
- overhandigen, overtuigen
- veranderen, verbazen, verbeteren, verdelen, verdienen, verduisteren, verdwalen, vergaderen, verhogen, verhoren, verhuizen, verhuren, verjaren, verklaren, verlengen, vermenigvuldigen, verouderen, verscheuren, versieren, versturen, vertalen, vertegenwoordigen, vertellen, verteren, vervelen, vervoeren, verwarren, verwittigen, verwonderen, verzamelen, verzekeren, verzorgen
- voorspellen

Werkwoorden waarvan de persoonsvorm - die eindigt op -dt - en het voltooid deelwoord hetzelfde klinken (hij bereidt het eten/hij heeft het eten bereid):

- aanvaarden, begeleiden, bespieden, besteden, bevrijden, misleiden, ontleden, verblinden, vermoeden, vermoorden, verspreiden

Het voltooid deelwoord van werkwoorden die eindigen op -zen, -ven, -ben ('t Kofschip)

- Als de **derde laatste letter van de infinitief** een **medeklinker** is van **'t k o f s c h i p** dan maak je de verleden tijd door **te/ten** te schrijven achter de stam.

Het voltooid deelwoord eindigt dan op een **t**:

zuchten	zuchtte / zuchtten	gezucht
maken	maakte / maakten	gemaakt
straffen	strafte / straffen	gestraft
wensen	wenste / wensten	gewenst
juichen	juichte / juichten	gejuicht
kloppen	klopte / klopten	geklopt

- Als de derde laatste letter van de infinitief daar **geen** medeklinker van is dan maak je de verleden tijd door **de/den** te schrijven achter de stam.

Het voltooid deelwoord eindigt dan op een **d**:

spelen	speelde / speelden	gespeeld
--------	--------------------	----------

- Deze regel is vooral van belang voor werkwoorden die eindigen op -zen, -ven, -ben.
De stam van deze werkwoorden eindigt op een **s** of een **f**.

reizen	reisde / reisden	gereisd
verven	verfde / verfd	geverfd
- Ook de werkwoorden die eindigen op -ben (de **b** is geen letter van *'t kofschip*) krijgen in de verleden tijd de/den en in het voltooid deelwoord **d**:

krabben	krabde / krabden	gekrabd
---------	------------------	---------

Lijst van werkwoorden die eindigen op:

- **-sen**: beslissen, blussen, botsen, dansen, eisen, fietsen, flitsen, fronsen, kaatsen, kletsen, kruisen, kuisen, knarsen, kwetsen, missen, morsen, persen, plaatsen, pletsen, ruisen, schaatsen, schorsen, sissen, toetsen, verfrissen, vervalsen, vissen, wensen
- **-zen**: blazen, blozen, bonzen, glanzen, gonzen, grazen, grenzen, kneuzen, niezen, omhelzen, plonzen, pluizen, prijzen, razen, reizen, suizen, vrezen, verbazen, verhuizen, verpozen
- **-fen**: afschaffen, afstoffen, beseffen, blaffen, bluffen, ontploffen, straffen, suffen, surfen
- **-ven**: beleven, beloven, beven, doven, draven, durven, erven, fuiven, geloven, kerven, leven, proeven, roven, schroeven, stoven, streven, verven, wuiven, zeven, zweven
- **-pen**: foppen, kloppen, ontsnappen, pompen, slepen, stoppen, trappen, wippen
- **-ben**: dubben, krabben, schrobben, aanslibben, tobben, wegebben
- **-chen**: juichen, douchen, kuchen, lachen
- **-gen**: bedreigen, leggen, verhogen, zeggen
Ook alle werkwoorden die eindigen op -igen:
beëindigen, behartigen, beschadigen, beschuldigen, bevestigen, bezuinigen, eindigen, ontmoedigen, uitnodigen, verdedigen, verenigen, verkondigen, vernietigen, verstevigen, verwittigen

Het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden gebruikt als bijvoeglijk naamwoord

- Dit is een heel moeilijk punt waaraan heel veel fouten worden gemaakt.
- Hier wordt heel vaak verward met de persoonsvorm in de verleden tijd.
De persoonsvorm in de verleden tijd wordt gevormd door de stam + **te** of stam + **de**.

- Als de stam van het werkwoord dan eindigt op een **t** of een **d** heeft de verleden tijd een dubbele **tt** of een dubbele **dd** en soms zelfs een verdubbelde klinker:
 - verwoesten verwoest de storm verwoest**te** de stad
 - beantwoorden beantwoord ik beantwoor**dde** de mail
 - vergroten vergroot hij vergr**oote** de foto
- Het voltooid deelwoord kan nooit persoonsvorm zijn en volgt dus de gewone spellingregels:
 - verwoesten de stad is verwoest de verwoest**e** stad
 - beantwoorden de mail is beantwoord de beantwoor**d**e mail
 - vergroten de foto wordt vergroot de vergr**ote** foto
- Als er in de infinitief na een korte klank een dubbele medeklinker staat, dan moet je die ook schrijven in het voltooid deelwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord:
 - redden het meisje is gered het geredde meisje
 - benutten die kans werd benut de benutte kans

Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden gebruikt als bijvoeglijk naamwoord

- Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt op **-en**.
Als ik dat voltooid deelwoord gebruik als bijvoeglijk naamwoord, dan eindigt dat bijvoeglijk naamwoord ook op **-en**:
 - vallen (hij is) gevallen de gevallen fietser
- De moeilijkheid is hier dat een bijvoeglijk naamwoord meestal eindigt op **-e**:
 - ziek zieke de zieke kinderen
- Maar ook het stoffelijk bijvoeglijk naamwoord eindigt op **-en**:
 - wol wollen de wollen trui (de trui is **van** wol)

!!! Het is dus heel belangrijk dat dit onderscheid heel duidelijk is en kan gemaakt worden.
(Zie ook 19.4.3)

Het onvoltooid deelwoord

Het onvoltooid deelwoord wordt gevormd door aan de noemvorm of infinitief een **d toe te voegen**: huilen / huilend

Het onvoltooid deelwoord kan worden gebruikt als:

ü bijvoeglijk naamwoord:

- een huilend kind / een huilende baby

ü bijwoord:

- Zij liep huilend naar huis.

Het onvoltooid deelwoord kan nooit persoonsvorm zijn.

ü Je moet het dus **verlengen**:

- blaffend/blaffende, fluitend/fluitende, lachend/lachende, lopend/lopende, zingend/zingende

ü Het kan dus **nooit eindigen op dt**:

- het vuur brand**t** (= persoonsvorm in de tt / een brandend vuur (= onvoltooid deelwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord).

ü Het kan ook **nooit eindigen op -dde**:

- het vuur brand**dde** (= persoonsvorm in de verleden tijd)/ de brandende vuren (= onvoltooid deelwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord).

De hoofdtijden van een werkwoord

In het woordenboek vind je steeds **3 vormen van een werkwoord**:

- de noemvorm (lopen)
- de ik-vorm van de verleden tijd (liep)
- het voltooid deelwoord (gelopen).

Deze 3 vormen noemt men de '**hoofdtijden**' van een werkwoord (soms ook de 'stamtijden').

Van deze hoofdtijden kan je alle werkwoordsvormen afleiden.

Maar tegen deze 3 vormen worden nogal wat fouten gemaakt (ook in de spreektaal).

Het is dus belangrijk deze goed in te oefenen, vooral deze hoofdtijden van de sterke en onregelmatige werkwoorden.

(Lijst: zie bijlage 2.)

Regelmatige (zwakke) werkwoorden**Deze werkwoorden**

- hebben dezelfde klank in de infinitief en de verleden tijd:
 - werken, ik werkte
 - spelen, ik speelde
- de verleden tijd = stam + -te(ten) of stam + -de(den)
 - ik werk, ik werkte
 - ik speel, ik speelde
- het voltooid deelwoord = ge + stam + -t of ge + stam + -d
 - (ik heb) gewerkt
 - (ik heb) gespeeld

Sterke en onregelmatige werkwoorden**Sterke werkwoorden**

- hebben in de verleden tijd een andere klank dan in de infinitief:
 - fluiten, ik floot

- het voltooid deelwoord = ge + stam (met de veranderde stamklinker) + en:
 - o (ik heb) gefloten

Onregelmatige werkwoorden

- de verleden tijd = stam + -te(ten) of stam + -de:
 - o bakken, ik bakte
 - o laden, ik laadde
- het voltooid deelwoord = ge + stam + -en:
 - o (ik heb) gebakken
 - o (ik heb) geladen

Meervoud (thema 11)

Lees in de *Toelichting Spelling, thema 11*.

Wat in de 4de klas aangeboden en geoefend werd, moet ‘onderhouden’ worden in oefenmomenten en dictees.

Vooraf de meervouden waarbij moet verdubbeld of verenigd worden, moeten beslist herhaald worden.

Maak oefeningen waarin alle moeilijkheden bij het vormen van meervouden door elkaar geoefend worden. Laat verwoorden en/of aanduiden waar de moeilijkheid zit.

In **thema 11** vind je woordenrijen die, naast het vormen van meervouden, ook gebruikt kunnen worden om met andere spellingaspecten aan de slag te gaan, bv. open en gesloten lettergreep, eindletter, ...

Volgende aspecten worden aangeboden:

Je maakt het meervoud door toevoeging van –s (11.3)

Bij woorden die eindigen op (11.3.2)

- **ie**: families, kanaries, kolibries, kolonies, kwesties, lelies, provincies, ruzies, studies, televisies, vakanties
Dit zijn uiteraard ook alle andere woorden die eindigen op -tie:
bv. actie, administratie, adoptie, advertentie, ambitie, collectie, ...
- **ee**: abonnees, dictees, chimpansees, dominees, portemonnees
- **e**: affiches, bagages, boetes, colleges, dames, douches, garages, horologes, kazernes, patrouilles, periodes, piramides, serres

- **é**: cafés, comités, patés, satés

Belangrijke opmerking: de laatste letter in ‘ie, ee, e, é’ is telkens de letter ‘e’!

- **eau**: bureaux, cadeaux, niveaux, plateaus

- **eu**: milieu

Belangrijke opmerking: de laatste letter in ‘eau en eu’ is telkens de letter ‘u’ maar wordt niet als een ‘u’ uitgesproken. Het is een Franse lettercombinatie.

Speciale meervoudsvormen (11.6)

Woorden die eindigen op -ik / -erik (11.6.2)

- **‘-ik’ wordt in het meervoud ‘-iken’**:
 - o haviken, perziken, monniken
- **‘-erik’ wordt ‘-eriken’**:
 - o bangeriken, dwazeriken, flauweriken, leeuweriken, luieriken, slechteriken, slimmeriken, stommeriken

Opgelet:

- **‘-is’ wordt in het meervoud wel ‘-issen’**:
 - o basissen, begrafenissen, erfenissen, gebeurtenissen, gevangenissen, hindernissen, kennissen, kermissen, narissen, notarissen, vonnissen
- **‘-us’ wordt wel ‘-usssen’**:
 - o cactussen, virussen

Na ‘-is en ‘-us’ moet je dus de gewone spellingregel volgen en in het meervoud de medeklinker wel verdubbelen.

Woorden die eindigen op -man (11.6.3)

- o -man wordt **‘-mannen’**: leenmannen, sneeuwmannen, Noormannen
- o -man wordt **‘-lui of -lieden’** bij beroepen: ambachtslieden, brandweerlieden, edellieden, timmerlieden, vaklui, zakenlieden
- o Engelsman wordt **Engelsen** / Fransman wordt **Fransen**.

Woorden die eindigen op -heid (11.6.4)

→ -heid wordt in het meervoud -heden:

- o eenheid, snelheid, waarheid, zekerheid (zie lijst: Achtervoegsels 17.4)

Meervouden door toevoeging van ‘s (11.7)

Woorden die eindigen op een enkele a, i, o, u, y:

- **a:** agenda's, alinea's, camera's, cola's, collega's, diploma's, drama's, extra's, firma's, gorilla's, kassa's, lama's, loempia's, mama's, massa's, nota's, oma's, opa's, pagina's, papa's, paprika's, pasta's, pinda's, programma's, pyjama's, thema's, veranda's, villa's, zebra's
- **i:** alibi's, kiwi's, scampi's, ski's, taxi's, tsunami's
- **o:** auto's, duo's, euro's, foto's, kano's, kilo's, lavabo's, piano's, radio's, risico's, studio's, video's
- **u:** menu's, paraplu's
- **y:** baby's, buggy's, hobby's, jury's, pony's, puppy's, rally's

Belangrijke opmerking

- je voegt nooit 's toe als het woord eindigt op een 'e' (Meervoud 11.3.2).
- je voegt dus 'accent s' ('s) toe als woorden eindigen op het rijtje van de klinkers (a, e, i, o, u) waarvan je de 'e' hebt vervangen door 'y' (a, e, i, o, u, y)
- je voegt nooit 's toe als de laatste letter wel een 'u' is maar de laatste letter is van een klinkercombinatie: eau, eu (Meervoud 11.3.2).

Meervouden door toevoeging van -ën of -'n**Woorden die eindigen op -ee:**

- feeën, ideeën, moskeeën, reeën, sleeën, tweeën, zeeën

Woorden die eindigen op -ie + -ën:

- allergieën, calorieën, democratieën, drieën, encyclopedieën, epidemieën, fantasieën, harmonieën, industrieën, knieën, kopieën, melodieën

Woorden die eindigen op -ie + -'n:

- bacteriën, poriën

Verkleinwoorden (thema 12)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 12**.

In de 3de en 4de Klas kwamen al verschillende aspecten aan bod die gekend moeten zijn (zie leerinhouden Klas 3 en 4).

- Je kan bij het oefenen starten vanuit de grondwoorden om het verkleinwoord te zoeken maar maak *ook de omgekeerde weg* = blaadje, het grondwoord is blad, dus naast + je heb je ook rekening te houden met de spelling.

Een oefening die vooral **auditief** moet gebeuren: je zegt een verkleinwoord → de kinderen noteren het grondwoord.

Na de verbetering hiervan kan je de kinderen vragen er nu het verkleinwoord naast te schrijven.

→ De weg terug is juist *zo belangrijk* als kinderen zelfstandig gaan schrijven.

Oefen dit lang genoeg en laat telkens *verwoorden*.

Grondwoord + etje (12.4)

Dit is meestal in woorden met een korte klank waardoor je dan ook de **medeklinker** moet **verdubbelen**:

- o balletje, boterhammetje, belletje, biggetje, brilletje, gezinnetje, holletje, karretje, koninginnetje, kippetje, mannetje, pannetje, plannetjes, spelletje, spinnetje, stalletje, stemmetje, vriendinnetje, zonnetje,

Let op: jongen wordt **jongetje** (dus niet jongentje).

De korte klank wordt lang in het verkleinwoord:

glas – glaasje (12.5)

Dit zijn woorden waar ook in het meervoud de korte klank van het grondwoord lang wordt:

o blad	bladeren	blaadje
o gat	gaten	gaatje
o glas	glazen	glaasje
o schip	schepen	scheepje
o vat	vaten	vaatje
o pad (=weg)	paden	paadje

Maar bij pad(kikker) wordt de klank niet lang in het meervoud:

o pad	padden	padje
o schildpad	schildpadden	schildpadje

Woorden die eindigen op -ng (12.6)

Hier zijn er 2 mogelijkheden:

- **grondwoord + etje**

- o dingetje, gangetje, kringetje, openingetje, ringetje, slangetje, tekeningetje, tongetje, wangetje, wandelingetje

- **-ing wordt –inkje**

(de g verdwijnt dus want ik schrijf nooit ngk! – tenzij in samenstellingen)

- harinkje, kettinkje, koninkje, winterkoninkje, woninkje

Verkleinwoorden die hetzelfde klinken maar een ander grondwoord hebben (12.7)

Deze woorden tonen nog eens aan hoe belangrijk het is dat kinderen aandacht hebben voor het grondwoord.

○ boordje (kleine boord)	boortje (kleine boor)
○ eendje (kleine eend)	eentje (klein cijfer één)
○ haardje (kleine haard)	haartje (klein beetje haar)
○ koordje (kleine koord)	koortje (klein zangkoor)
○ paardje (klein paard)	paartje (klein paar)
○ radje (klein rad)	ratje (kleine rat)

Woorden die eindigen op een enkele a, i, é, o, u (12.8):

Voor het verkleinwoord moet je deze enkele klinkers verdubbelen (é wordt wel ‘ee’, i wordt wel ‘ie’ en niet ‘ii’).

- woorden die eindigen op a: agendaatje, alineaatje, chocolaatje, extraatje, kommaatje, mamaatje, notaatje, omaatje, opaatje, paginaatje, papaatje, programmaatje, pyjamaatje, slaatje, strootje, villaatje, zebraatje
- woorden die eindigen op i: kiwietje, skietje, taxietje
- woorden die eindigen op é: cafeetje, comiteetje, sateetje
- woorden die eindigen op o: autootje, fotootje, kilootje, pianootje, radiootje
- woorden die eindigen op u: menuutje, parapluutje.

Woorden die eindigen op y (12.9)

Voor het verkleinwoord moet je -‘tje’ toevoegen:

- baby’tje, buggy’tje, hobby’tje, lolly’tje, pony’tje

Woorden die eindigen op –ine (12.10)

Voor het verkleinwoord moet je ‘-ine’ vervangen door ‘-ientje’:

- aspirientje, machientje, pralientje, sardientje, vitamientje

Grondwoorden (thema 13)

Bij heel wat spellingregels is het belangrijk dat kinderen grondwoorden kunnen onderscheiden in woorden (in meervouden, verkleinwoorden, samenstellingen, woorden met voor- en achtervoegsel).

Lees daarom in de Toelichting Spelling naast **thema 13** ook:

- **thema 12: verkleinwoorden**
- **thema 17: achtervoegsels**
- **thema 18: voorvoegsels.**

Laat de kinderen zelf woorden uitbreiden zodat ze handig worden in het onderscheiden van grondwoorden, bv.:

berg	min
bergen	minder
bergje	minderen
bergtop	verminderen
gebergte	

Dit is belangrijk voor het juist schrijven van woorden. De kinderen moeten bij het spontaan schrijven de houding aannemen om naar het grondwoord op zoek te gaan. Zo worden fouten als bv. hontje vermeden.

In de vierde klas kwam al aan bod (en gekend):

- grondwoorden in verkleinwoorden
- grondwoorden in woorden met achtervoegsels
- recht/rechts, slecht/slechts
- zing in zingt, drink in drinkt.

→ Blijf de kinderen uitnodigen om bij moeilijkere woorden of woorden met ‘twijfel’ het grondwoord te zoeken zodat fouten kunnen vermeden worden. Dit moet een attitude worden.

De leerstof wordt uitgebreid met:

Het grondwoord in woorden met een voorvoegsel (13.7 en thema 18)

Woorden die beginnen met on/om:

Bij deze woorden is het grondwoord bepalend om, als je het verschil moeilijk kan horen, te weten welk voorvoegsel je moet gebruiken

- onbeantwoord / omblazen
- onprettig / ompraten

Woorden die beginnen met on/ont:

- ondankbaar / ontdekken, onttrekken

Woorden die beginnen met in/im

- inpakken / importeren

Het grondwoord in de trappen van vergelijking (13.8 en thema 22)**- de overtreffende trap van grondwoorden die eindigen op t:**

- beruchtst, dichtst, geschikt, grootst, kortst, slechtst, vetst, volmaaktst, witst, zotst
- beruchtste, dichtste, geschiktste, grootste, kortste, slechtste, vetste, volmaaktste, witste, zotste

- de overtreffende trap van grondwoorden die eindigen op d:

- beleefd^dst, bekendst, beroemd^dst, boeiendst, breedst, gezondst, hardst, ingewikkeldst, kwaadst, koudst, oudst, roodst, schitterendst, spannendst, vervelendst, vreemd^dst
- beleefd^{ste}, bekend^{ste}, beroemd^{ste}, boeiend^{ste}, breed^{ste}, gezond^{ste}, hard^{ste}, ingewikkeld^{ste}, kwaad^{ste}, koud^{ste}, oud^{ste}, rood^{ste}, schitterend^{ste}, spannend^{ste}, vervelend^{ste}, vreemd^{ste}

Je moet het grondwoord verlengen om te weten of je vóór de uitgang (-st of -ste) van de overtreffende trap een t of een d moet schrijven.

Als je de woorden die eindigen op -ste moet splitsen, dan splits je na het grondwoord en vóór de uitgang -ste:

- berucht-ste / beroemd-ste

Samenstellingen/Telwoorden (thema 14)

Lees in de Toelichting Spelling, **thema 14**.

In de 4de klas kwam al een groot gedeelte van de leerstof aanbod. In Klas 5 breiden we uit met:

Samenstellingen**De eindmedeklinker van het eerste woord en de beginmedeklinker van het tweede woord zijn dezelfde.** (14.4)

De medeklinker is, tegen de gewone spellingregels in, verdubbeld vóór of na 2 andere verschillende medeklinkers (dasspeld, feesttent) :

- o achttien, bankkaart, blinddoek, dasspeld, dwerggeit, einddoel, feesttent, fietsslot, filmmuziek, glasscherf, grassprietjes, handdoek, huissleutel, jeugdroom, kerkklok, kruisspin, melkkan, merkkledij, messteek, rotsspleet, sportterrein, wiplank, zanggroep

De medeklinker is verdubbeld na een 2-tekenklank:

- o doellijn, fruutteelt, kleurijk

De medeklinker is verdubbeld na een doffe klank:

- o donkerrood, eigeennaam, tafellaken, kelderraam

Speciale samenstellingen (14.5)

De ene medeklinker tussen 2 klinkers hoort bij de 1^e lettergreep. Er moet dus ook gesplitst worden (niet vóór) maar achter die ene medeklinker (oog-arts):

- o heelal
- o oogarts, oogappel, oogoperatie, oogontsteking, oogopslag
- o oorarts, oorontsteking
- o vooraan, vooraf, vooral, voorm, vooravond, vooreerst, voorin, voorop, voorover, vooruitgaan
- o waoraan, waorachter, waorachting, waoraf, waorom

Je schrijft 2 maal dezelfde klinker en medeklinker:

- o boottoocht, broodooos, kaassauus, kookkunst, telefoonnumumer, voorraud, zeepoeder

De woorden klinken hetzelfde maar hebben een verschillende betekenis die je maar kan verstaan vanuit de zin:

- o achterruit/achterruit, vooruit/vooruit

Telwoorden (14.6)

Met moeilijke schrijfwijze

- o achtttien (samenstelling van acht+tien) (14.4)
- o tweeëntwintig, drieëntwintig (alle samenstellingen met 'twee en...', 'drie en...' krijgen een trema) (zie ook: Woordtekens 21.2)
- o vijfffentwintig (alle samenstellingen met 'vijf en...', ook 'honderdvijfftig', maar je hoort een 'f')
- o zesssentwintig (alle samenstellingen met 'zes en...', ook 'honderdzesssig, want je hoort een 's')
- o viernneventig (je hoort een 's')
- o honderddtal, duizendddtal, honderddduizend (zie 14.3 in 'Opgelet voor')

Leestekens (thema 15)

Lees in de *Toelichting Spelling, thema 15*.

In al het schriftelijk werk van de kinderen wordt voldoende aandacht besteed aan het juiste gebruik van leestekens.

In de 4de klas werd het gebruik van alle leestekens herhaald en werd er expliciet aandacht besteed aan de aanhalingstekens. Hiermee gaan we in Klas 5 verder aan de slag.

Aanhalingstekens

Je schrijft **een aanhalingsteken** wanneer je letterlijk aanhaalt wat iemand zegt. De aanhalingstekens worden **bovenaan geschreven**.

Eindaanhaling:

- De juf vroeg: “Wil je dat nog eens herhalen?”
- Vader riep: “Kom gauw!”
- De juf zei: “Morgen gaan we naar het bos.”

Voor een eindaanhaling komt een dubbelpunt.

Het eindleesteken van de aanhaling staat vóór het aanhalingsteken.

Beginaanhaling:

- “Wil je dat nog eens herhalen?” vroeg de juf.
- “Haast u!” riep papa.
- “Morgen gaan we naar het bos”, zei de juf.

De zin uit de beginaanhaling behoudt zijn vraagteken en uitroepteken. Dit staat binnen de aanhalingstekens.

Als de zin eindigt op een punt, dan wordt dat punt vervangen door een komma en die wordt na de aanhalingstekens geplaatst.

Onderbroken aanhaling:

- “Met zo’n zware verkoudheid”, zei Emma, “ga ik niet naar school kunnen.”

De onderbreking ‘zei Emma’ staat tussen twee komma’s. De komma’s staan buiten de leestekens van de aanhaling.

(In de aangehaalde zin “Met zo’n zware verkoudheid ga ik niet naar school kunnen.” staat geen komma na ‘verkoudheid’.)

- “Nee,” zei de juf, “dit mag je zeker niet doen!”

Als er in het 1^e deel van de aanhaling al een komma staat, dan moet die binnen de 1^e aanhalingstekens staan en dan vervalt de komma vóór de onderbreking (en buiten de aanhalingstekens).

(In de aangehaalde zin “Nee, dit mag je zeker niet doen!” staat wel een komma na ‘neen’.)

Hoofdletters (thema16)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 16**.

In de voorgaande jaren werden de afspraken rond het schrijven van hoofdletters aangeleerd en geoefend. In Klas 5 moet nu alles gekend zijn.

→ Werd in 4 al expliciet geoefend maar dient nu ook gekend te zijn:

We schrijven een hoofdletter:

- **bij aardrijkskundige namen :**
Bij namen van straten, gemeenten, steden, provincies, landen, stromen, gebergten:
 - Antwerpen, Duffelsesteenweg, Limburg, Frankrijk, Schelde, Alpen
- **bij de afleidingen van aardrijkskundige namen:**
 - Oost-Vlaanderen / Oost-Vlaams Vlaanderen / Vlaming

Opmerking:

Bij elke schrijfofdracht (vrij schrijven, overschrijven), blijf je best hameren op het gebruik van hoofdletters. Samen met het gebruik van leestekens zijn ze belangrijk om goede, verstaanbare verhalen/teksten te schrijven.

Achtervoegsels (thema 17)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 17 én thema 13**.

In de 4de klas moeten volgende aspecten geoefend en gekend zijn:

- Achtervoegsel: -ig, -igen, -ing, -ingen, -lijk, -heid, -tijd
→ Controleer en blijf oefenen.

De leerstof wordt aangevuld met:

Woorden die eindigen op -ig (17.1)

Woorden die eindigen op -ige/-igen/-iging (17.1.2)

- **Omdat de klemtoon nooit ligt op het achtervoegsel -ig, moet je de g niet verdubbelen in woorden die eindigen op:**
 - **-ige** (bijvoeglijke naamwoorden): lastige
 - **-igen** (werkwoorden): beschadigen

Opgelet: in **liggen** moet je de **g** wel verdubbelen omdat **-igen** hier geen achtervoegsel is maar de klemtoon ligt op **-ig**.

- **-iging** (zelfstandige naamwoorden): de beschadiging

- **Woorden die eindigen op het achtervoegsel -igen zijn werkwoorden: beschadigen.**

De stam van deze werkwoorden eindigt dus op **-ig**:

- ik **beschadig**

In de tegenwoordige tijd kunnen deze werkwoorden eindigen op **-gt** (=stam + t):

- jij **beschadigt**
Ook: *liggen - ik lig - jij ligt*

Het voltooid deelwoord eindigt dan op **-gd**:

- Het boek is **beschadigd** (want: beschadigde).

Opgelet voor de andere woorden die wel de **-cht/regel** volgen na een korte klank: **dicht**, het bericht, het gedicht, het gewicht, het gezicht, de plicht, het inzicht, het uitzicht (zie: Medeklinkercombinaties 6.2.4)

- **Van bijna alle werkwoorden die eindigen op -igen kan ik een zelfstandig naamwoord maken door aan de stam van het werkwoord -iging toe te voegen:**

- beschadigen / ik beschadig / de beschadiging

aankondigen	de aankondiging
beschadigen	de beschadiging
beschuldigen	de beschuldiging
bevestigen	de bevestiging
bezuinigen	de bezuiniging
eindigen	/
ontmoedigen	de ontmoediging
reinigen	de reiniging
uitnodigen	de uitnodiging
verdedigen	de verdediging
verenigen	de vereniging
verkondigen	de verkondiging
vermenigvuldigen	de vermenigvuldiging
vernietigen	de vernietiging
verontschuldigen	de verontschuldiging
verstevigen	de versteviging
vertegenwoordigen	de vertegenwoordiging
verwittigen	de verwittiging
wijzigen	de wijziging

Opmerking:

Als ik deze woorden moet splitsen, moet ik ook hier niet splitsen tussen het grondwoord en het achtervoegsel, maar moet ik de gewone splitsingsregels volgen:

- *aan-kon-di-gen, aan-kon-di-ging*

Woorden die eindigen op (-tijd) –teit (17.5)

De woorden die hierop eindigen geven aanleiding tot grote verwarring.

Het is nochtans eenvoudig:

- -tijd gaat over de tijd van de klok
- -teit is een achtervoegsel en heeft dus geen betekenis.

Woorden die eindigen op -teit

-teit is een achtervoegsel:

- dat wordt geschreven met e i (is te onthouden)
- dat gebruikt wordt om van een bijvoeglijk naamwoord een zelfstandig naamwoord te maken: actief / de activiteit
- dat geen betekenis heeft
- dat altijd aan het eind van een woord staat
- dat eindigt op een t want het meervoud is ‘activiteiten’
 - o activiteit, actualiteit, agressiviteit, autoriteit, brutaliteit, capaciteit, creativiteit, elektriciteit, identiteit, identiteitskaart, kwaliteit, majesteit, mentaliteit, nationaliteit, personaliteit, productiviteit, puberteit, publiciteit, radioactiviteit, realiteit, seksualiteit, specialiteit, universiteit

Let op: De ij van tijd en ei van het achtervoegsel -teit zijn te onthouden.

Woorden die eindigen op –is/-issen of –isch/-ische (17.6)

De woorden die hierop eindigen geven eveneens aanleiding tot grote verwarring.

Maar:

- Woorden die eindigen op **-is** zijn **zelfstandige naamwoorden**: de kermis.
In het meervoud moet je -en toevoegen en de s verdubbelen: de kermissen.
- Woorden die eindigen op **-isch** zijn **bijvoeglijke naamwoorden** waarvan de klemtoon nooit op het achtervoegsel ligt: telefonisch.
Bij de verbuiging voeg je alleen een e toe: telefonische.

Maar: fris, gratis!

Woorden die eindigen op –is/-issen

Dit zijn dus zelfstandige naamwoorden. Als je ze in het meervoud zet moet je de s verdubbelen: de kermis/de kermissen.

- o de basis, de begrafenis, de bibliothecaris, de duisternis, de erfenis, de gebeurtenis, de geschiedenis, gevangenis, de hindernis, de kennis, de kermis, de narcis, de notaris, het tennis, het vonnis, de secretaris

Woorden die eindigen op -isch/-ische

Dit zijn bijvoeglijke naamwoorden die eindigen op -isch. In de verbuiging moet je een e toevoegen: tragisch/tragische gebeurtenissen.

- o alfabetisch, allergisch, automatisch, Belgisch, biologisch, chemisch, communistisch, democratisch, economisch, elektrisch, fantastisch, gigantisch, historisch, komisch, kritisch, logisch, magisch, medisch, Olympisch, pedagogisch, praktisch, romantisch,

Russisch, socialistisch, technisch, telefonisch, toeristisch, tragisch, tropisch, typisch, vegetarisch, vulkanisch

- de alfabetische volgorde, de allergische reacties, de automatische beveiliging, de Belgische arbeiders, de elektrische toestellen, de fantastische film, de historische gebouwen, de komische gezichten, de kritische opmerkingen, de logische redenering, de medische toepassingen, de Olympische medaille, de praktische proeven, de Russische hoofdstad, de technische specialiteiten, de telefonische gesprekken, de toeristische stadswandeling, de tragische gebeurtenissen, het tropische klimaat, het typische brilletje, de vegetarische maaltijd

Woorden die eindigen op -ine

Deze woorden worden zowel geschreven als 'iene, inne of inen'. Trek hier dus de aandacht op:

- aspirine, benzine, cabine, lawine, machine, margarine, marine, praline, sardine, trampoline, urine, vitamine

Woorden die eindigen op -achtig

Als deze woorden gesplitst worden mag je de gewone splitsingsregels niet volgen.

De tussenmedeklinker(s) blijft(blijven) bij het grondwoord: geel-achtig.

Je splitst dus vóór het achtervoegsel:

- beestachtig, geelachtig, groenachtig, goudachtig, herfstachtig, reusachtig

Voorvoegsels (thema 18)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 18**.

Door grondwoorden uit te breiden en in woorden het grondwoord te zoeken, zijn de kinderen al vertrouwd met voorvoegsels.

Onderstaande leerstof wordt **expliciet** behandeld:

Woorden met de voorvoegsels on, om, ont (18.1)

on:

- Het voorvoegsel 'on' betekent: **niet** (bv. onmogelijk = niet mogelijk)
 - onaangenaam, onaantrekkelijk, onaanvaardbaar, onaardig, onafhankelijk, onafscheidbaar, onafscheidelijk, onmogelijk, onprettig, onveilig, onvoorzichtig

Opgelet:

- ü Je moet splitsen na het voorvoegsel. De ene medeklinker tussen 2 klinkers gaat dus, tegen de regel in, naar de eerste lettergreep:

- on-aangenaam, on-aantrekkelijk, on-aanvaardbaar, on-aardig, on-afhankelijk, on-afscheidbaar, on-afschiedelijk
- In woorden die **na het voorvoegsel 'on' (= niet) beginnen met een 'b'** wordt dikwijls 'om' geschreven omdat je ook een 'm' kan horen i.p.v. een 'n',
 - onbeantwoord, onbebouwd, onbegonnen, onbegrensd, onbelangrijk, onbekend, onbekommerd, onbekwaam, onbelangrijk, onbeleefd, onbemand, onbenoemd, onbenullig, onbenut, onbepaald, onbeperkt, onbeplant, onbereikbaar, onberekenbaar, onberoerd, onbeschaafd, onbeschaamd, onbeschadigd, onbescheiden, onbeschermd, onbeschoft, onbeschreven, onbeschut, onbeslist, onbespeelbaar, onbespoten, onbespreekbaar, onbestaand, onbestelbaar, onbestemd, onbestraft, onbestuurbaar, onbetaalbaar, onbetaald, onbetrokken, onbetrouwbaar, onbetwistbaar, onbevangen, onbevreesd, onbeweeglijk, onbewerkt, onbewogen, onbewolkt, onbewoonbaar, onbewoond, onbewust, onbezielt, onbezonnen, onbezorgd, onbrandbaar, onbreekbaar, onbruikbaar, onbuigzaam (zie ook hieronder: woorden die na 'om' beginnen met een 'b').
- Woorden die **na het voorvoegsel beginnen met een 'd'**:
 - ondeelbaar, ondenkbaar, ondeugend, ondoordringbaar, ondiep, ondraagbaar, ondraaglijk, ondrinkbaar, onduldbaar, onduidelijk, ondubbelzinnig

om:

- **'Om'** heeft vaak iets te maken met **'er om of er rond'**:
 - omarmen, omhakken, omhangen, omhalen, omheining, omhelzen, omhoogkijken, omhullen, omhulsel, omkantelen, omkeren, omkijken, omkopen, omkrullen, omlegging, omleiding, omlijnen, ommuren, omnaaien, omploegen, omplooiën, ompraten, omrekenen, omrijden, omringen, omroepen, omroeren, omruilen, omschakelen, omscholen, omschrijven, omsingelen, omslaan, omspelden, omspitten, omstandigheid, omtoveren, omtrek, omvang, omvaren, omvouwēn, omwaaien, omwisseling, omzendbrief, omzien, omzomen, omzwerven
- Woorden die na 'om' **beginnen met een 'b'**:
 - ombinden, ombladeren, omblazen, omboorden, ombouwen, ombrengen, ombuigen

ont:

- **'Ont'** kan verwijzen naar **'weg, wegdoen, niet meer'** (ontdoen, ontdubbelen):
 - ontbijten, ontbinden, ontbossen, ontbreken, ontcijferen, onteigenen, onteren, ontgaan, ontgiften, ontginnen, ontglippen, ontgoochelen, ontgoocheling, onthalen, onthaasten, ontharden, onthouden, onthulling, ontkalken, ontkiemen, ontknoping, ontkoppeling, ontkurken, ontlading, ontlēden, ontluikeu, ontmoediging, ontmoeten, ontpitten, ontploffen, ontraadselen, ontreddering, onregelen, ontroering, ontruimen, ontslagen, ontsmetten, ontsnappen, ontspanning, ontspreken, ontstaan, ontsteking, ontstellend, ontstemd, ontstoppen, ontstoren, ontvangen, ontvlambaar, ontvlekken, ontvluchten, ontvouwen, ontwaken, ontwapenen, ontwenning, ontwerpen, ontwijken, ontwikkeling, ontwortelen, ontzenuwen, ontzettend

- **Opgelet** voor woorden die **beginnen met ‘ont + d’**:
bv. ontdekken, ontdekking, ontdoen, ontdooien, ontdubbelen, ontduiken
- **Opgelet** voor woorden die **beginnen met ‘ont + t’**:
bv. onttrekken, onttrenen

Opgelet dus:

- om/on: ompraten ↔ onprettig (je hoort ook ‘om’)
- on/ont: ondankbaar ↔ ontdekken

Woorden met de voorvoegsels in of im

- in/im: inpakken (je hoort ook ‘im’, maar je moet ‘in’ schrijven)
- importeren

Woorden met de voorvoegsels at of ad (vóór een medeklinker)

Dit zijn onthoudwoorden:

- adjectief, administratie, advent, advertentie
- atlas, atleet, atletiek, atmosfeer

Woorden met de voorvoegsels ab of app (vóór een medeklinker)

Dit zijn onthoudwoorden:

- abdijs, abnormaal, absoluut, abstract
- applaus, applaudiseren

Opgelet voor de dubbele p vóór een andere medeklinker!

e/en op het eind van een woord (thema 19)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 19**.

Bij dit onderwerp wordt vrij snel duidelijk dat woordleer en spelling hier nauw met elkaar verbonden zijn.

Er worden heel veel fouten gemaakt aan eind-e of -en. Vooral voor taalzwakke kinderen is dit een hele opdracht.

De reden hiervan is eenvoudig: de eindletter ‘n’ wordt niet hoorbaar uitgesproken. Daarom is het belangrijk dat de kinderen het onderscheid weten te maken tussen:

- werkwoorden
- zelfstandige naamwoorden

- bijvoeglijke naamwoorden

In de 4de klas werd gewerkt aan dit thema:

- werkwoorden (geen voltooid deelwoorden)
- zelfstandige naamwoorden
- bijvoeglijke naamwoorden (enkel gewone)

Bijvoeglijke naamwoorden

Ook hier 3 mogelijkheden:

- gewone bn. krijgen een verbuiging op –e
- stoffelijke bn. eindigen op –en
- voltooid deelwoorden die eindigen op –en kunnen als bijvoeglijk naamwoord gebruikt worden.

Het is dus heel belangrijk dat het verschil tussen deze drie soorten bijvoeglijke naamwoorden duidelijk is, om zo de foute schrijfwijze te voorkomen.

Gewone bijvoeglijke naamwoorden krijgen in de verbuiging een –e:

bv. een klein kind - het **kleine** kind - het kind **is klein**

Woorden waarbij ik alleen e moet toevoegen en er verder niets verandert:

- woorden met een 2-tekenklank:
 - o eu: leuk
 - o ie: diep, ziek
 - o oe: goed, groen, vroeg, zoet
 - o ui: bruin, luid, ruim, schuin, vuil, lui (luie: geen trema / zie Woordtekens 21.2)
 - o ou: oud, oud, stout, zout
 - o au: blauw, flauw, grauw, lauw, nauw, rauw
 - o ei: heilig, klein, steil, veilig, weinig
 - o ij: blij (blij: geen trema / zie Woordtekens 21.2) fijn, grijs, rijk, rijp, vlijtig, vrij (ook geen trema op ‘vrije’)
- woorden met 2 verschillende medeklinkers achteraan:
 - o arm, blind, hard, juist, kalm, kort, paars, recht, rond, scherp, vast, vers, warm, woest
- woorden met cht:
 - o echt, licht, recht, slecht, zacht
- woorden met aai, ooi, oei, ieuw:
 - o fraai, saai, taai / mooi / nieuw
- woorden met ng/nk:
 - o bang, eng, jong, lang, streng / flink

Woorden waarin een open lettergreep ontstaat als je e toevoegt:

- woorden met -a:

- kale, lage, late, zware, brave, kwade, rare, nare, kostbare, onzichtbare, vruchtbare, openbare, normale, totale, lokale, muzikale, neutrale, eenzame, horizontale, zeldzame
- woorden met -e:
 - hete, brede, gele, lege, hele, hese, wrede, algemene
- woorden met -o:
 - hoge, schone, boze, rode, roze, dode, dove, grote, droge, blote, eindeloze, hopeloze, talloze
- woorden met -u:
 - dure, gure, zure, pure

Woorden met gesloten lettergreep, met dus verdubbeling van de medeklinker:

- alle, dikke, drukke, dolle, domme, dunne, felle, gekke, glad, hitte, holle, natte, nette, rappe, smalle, snelle, stille, stomme, toffe, vette, volle, witte

f wordt v: stijve

s wordt z: wijze

Stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden eindigen op -en:

een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord zegt uit (van) welke stof iets gemaakt is:

de wollen trui	de trui is van wol
een betonnen balk	een leren jas
een blikken doos	een loden buis
een diamanten juweel	een marmeren zuil
een eiken kast	een metalen plaat
een glazen koepel	een papieren vlieger
een gouden uurwerk	een pluchen knuffel
een houten tuinhuis	een rubberen slangetje
een ijzeren staaf	een stenen huis
een katoenen hemd	een stoffen zakdoek
een kartonnen bord	een zijden sjaal
een koperen pot	een zilveren ring

Maar deze stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden blijven onveranderd:

aluminium	een aluminium plaat
nylon	een nylon koord
plastic	een plastic potje

Voltooide deelwoorden die eindigen op -en en die als bijvoeglijk naamwoord worden gebruikt: (impliciet)

ü zingen ik heb gezongen de **gezongen** liedjes

Let op:

- Laat bij het verbeteren van fouten aan eind–e of –en altijd wettigen, d.w.z. samen bekijken over welke woordsoort het gaat en waarom het woord dan met –e of –en geschreven wordt.
 - In de *Toelichting Spelling*, **thema 19** vind je woordenreeksen die voor de inoefening kunnen gebruikt worden maar die ook kunnen ingezet worden om andere spellingregels te oefenen: 2- en 3-tekenklanken, open lettergreep, verdubbeling.
- Door rubriceeroefeningen wordt het bewust omgaan met deze regels versterkt.

Tussenklank -en/-e/-s (thema 20)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 20**.

Als je van twee woorden een samenstelling maakt, heb je soms een tussenklank nodig. Vaak hoor je een doffe klank die met –en en dan weer met –e geschreven wordt. Ook al zijn er regels, toch blijft deze materie moeilijk omwille van de uitzonderingen.

Deze leerstof wordt expliciet geoefend en dient gekend te zijn in Klas 6.

Tussenklank –en (20.1)

Het eerste woord van de samenstelling is een zelfstandig naamwoord en heeft enkel een meervoud op -en:

- boek / boeken boekenkast

Dit is alvast de eenvoudigste regel en geldt voor heel wat woorden:

- o bijenkorf, eikenboom, erwtensoep, hondenhok, kleurendruk, krantenpapier, lampenkap, pijpenstelen, ruitenwasser, speldenprik, vriendenkring, wiegendood ...

Let op!

De spelling moet vaak aangepast worden in deze woorden aan de

- verdubbeling: bessensap, dennennaald, (2 keer verdubbelen!), kattenbak, kattenkwaad, kippenvel, krullenbol, pannenkoek, ruggengraat, sterrenbeeld, spinnenweb
- verenkeling: apenkooi, hanenpoot, hazenpad, notendop, rozenstruik, vragenlijst
- f wordt v: druivensuiker
- s wordt z: reuzenrad, rozenstruik
- ook voor: apennootje, paardenbloem, paardenkastanje, paddenstoel, vliegenschwam (was vroeger anders)

Uitzonderingen op de vorige regel

De tussenklank wordt met -e geschreven:

- als het eerste deel een zelfstandig naamwoord is dat verwijst naar iets of iemand die uniek is:
 - o de zon de zonnebril, de zonnebank, de zonnesteek
 - o de maan de maneschijn, de manestraal
 - o Onze-Lieve-Vrouw de Onze-Lieve-Vrouwekerk
- als het woord niet meer als een echte samenstelling van twee zelfstandige delen wordt aanzien:
 - o bruidegom, hagedis, hazewind, nachtegaal, schattebout
- als het eerste deel het tweede deel versterkt en het samengestelde woord een bijvoeglijk naamwoord is:
 - o apetrots, beregoed, beresterk, boordevol, reuzegroot, reuzeleuk, stekeblind

Het eerste woord eindigt op -en:

- o de keuken de keukendeur
- o het kussen de kussensloop
- o de molen de molenwiek
- o de regen het regenweer

Tussenklank -e (20.1)**Het eerste deel heeft alleen een meervoud op -s:**

o de asperge	asperges	de aspergesoep
o de lente	lentes	het lenteweer
o de horloge	horloges	de horlogemaker
o de mode	modes	de modeshow

Het eerste deel heeft geen meervoud:

o de tarwe	de tarwekorrel
o de benzine	de benzinegeur
o braille	het brailleschrift, een brailleteken

Het eerste deel heeft een meervoud op -en of -s:

o de gedachte	gedachten/gedachtes	de gedachtestreep
o de hoogte	hoogten/hoogtes	de hoogtevrees
o de sirene	sirenen/sirenes	het sirenegeloei
o de ziekte	ziekten/ziektes	het ziekteverlof

Het eerste deel is een bijvoeglijk naamwoord:

- o rood rodekool

Het eerste deel is een werkwoord:

- wiegen wiegelied
- spinnen spinnewiel

Tussenklank -s (20.3)**In de samenstelling hoor je een s en het 2^e woord begint niet met s:**

- levenstaak, slagersmes, stadskern, stadsplein

In de samenstelling hoor je een s en het 2^e woord begint wel met s (of c als s uitgesproken):

Je moet dan de samenstelling vergelijken met een andere samenstelling waarin het 2^e woord niet met een s (of c) begint:

○ adventskrans	dus	adventsstukje
○ dorpsplein	dus	dorpsschool, dorpsstraat
○ damesjas	dus	damesschoen
○ meisjesnaam	dus	meisjesschool, meisjesstem
○ staatsbezoek	dus	staatssteun, staatsschuld
○ stadskern	dus	stadscentrum, stadsschouwburg
○ stationsbuurt	dus	Stationsstraat
○ verkeersbord	dus	verkeerscentrum, verkeerssituatie

Woorden met sz in het midden:

- alleszins, enigszins, geenszins (= onthoudwoorden)
- beroepsziekte, koningszoon, najaarszon

Woordtekens (thema 21)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 21**.

In de 4de klas werd het weglatingsteken besproken en geoefend. In de 5de klas komen, naast het weglatingsteken, volgende onderwerpen **expliciet** aan bod:

- het deelteken
- het koppelteken.

Het weglatingsteken (21.1)**Het weglatingsteken staat op de plaats waar één of meer letters in het woord zijn weggelaten:**

- Woorden met 's (komt van 'des'): des morgens / 's morgens
 - o 's anderendaags, 's avonds, 's middags, 's morgens, 's nachts, 's namiddags,
 - o 's ochtends, 's voormiddags, 's winters, 's zomers, 's zondags

Let op: de d is 's avonds en 's ochtends, de t in 's nachts, en de z in 's zomers en 's zondags worden vaak vergeten.
- Andere afkortingen:
 - o **ik**: 'k heb hoofdpijn, 'k ben ziek
 - o **het** sneeuwt: 't sneeuwt, 't regent, 't is nog vroeg, 't zal
 - o **mijn** boek: m'n boek (niet te verwarren met 'men')
 - o **zijn** boek: z'n boek (niet te verwarren met 'zen')
 - o **dat is**: da's goed
- 'Zo'n' komt van 'zo een'. Wordt vaak verward met 'zoon'.
 - Haar zoon is zo'n goede vriend van ons.

Als de zin begint met een weglatingsteken dan schrijf je de eerste letter van het volgende woord met een hoofdletter:

- o 's **A**vonnds kruipen de kippen op hun stok.
- o 't **S**neeuwt al de hele dag.
- o 'k **H**eb genoten van die voorstelling.

Deelteken (21.2)

Je gebruikt een deelteken om bij twee opeenvolgende klinkers in een woord een verkeerde uitspraak te voorkomen.

Waar het deelteken staat begint er een nieuwe lettergreep:

lief/reliëf - bruin/ruïne - poes/poëzie

Het deelteken in sommige telwoorden:

- o tweeëntwintig, drieënveertig

Het deelteken in woorden met i + e (ie=ieë):

- namen van werelddelen:
 - o Azië, Oceanië
- namen van landen:
 - o Australië, België, Brazilië, Groot-Brittannië, Indië, Italië, Roemenië
- cliënt, diëten, diëtiste, efficiënt, financiën, hygiëne, kopiëren, neurien, oriëntatie, oriënteren, reliëf, skiën, skiër, patiënt, quotiënt, vegetariër

Het deelteken in woorden met a, e, o of u + i en o + e (oe=oe):

- **a + i:** naïef, naïeveling, naïviteit / Kaïn / maïs / mozaïek / Hawaiï,
 - **e + i:** beïnvloeden, (hij is) beïnvloed, (ik ben) geïnteresseerd, (het is) geïllustreerd
 - **o + i:** egoïst, egoïsme, egoïstisch
 - **u + i:** druïden, pinguïn, ruïne
 - **o + e:** poëzie, poëtisch / judoën, kanoën
- Opgelet:** ‘Israël’ is een uitzondering want de a + e kunnen niet als één klank worden gelezen en je moet toch een deelteken schrijven op de e.

Het deelteken in woorden met e + e (=eë) of e + ei (=eëi):

- **e + e:** reële, (ik heb) geërfd, (ik heb mij) geërgerd
- **e + ei:** beëindigen, (het is) beëindigd

Het deelteken in het meervoud van woorden die eindigen op -ie of -ee:

- **ie + ën:** calorieën, categorieën, encyclopedieën, epidemieën, fantasieën, genieën, industrieën, knieën, melodieën
 - **ie + òn:** bacteriën, koloniën, oliën, poriën
 - **ee + ën:** feeën, ideeën, moskeeën, orchideeën, reeën, sleeën, tweeën, zeeën
- Ook: onderzeeër, meeëten,

Je schrijft geen deelteken:

- na een i als dat de laatste letter is van een tweeklank (wordt als een j uitgesproken):
 - o ei: breien, eieren
 - o ui: buien, buig, luie, truien
 - o aai: draaien, fraaie, haaien, kraaien, vlaaien
 - o oei: bloeien, groeien, loeien, snoeien, sproeien
 - o ooi: dooien, dooier, mooie, ooievaar, prooien, vlooiën, strooien
- ij: blij, rijen, vrije, vijand
- als de tweeklanken aai, oei, ooi gevolgd worden door het achtervoegsel -ing:
 - o aai: verdraaiing
 - o oei: begroeiing, besproeiing, samenvloeiing
 - o ooi: glooiing, plooiing, verstrooiing
- als er geen verwarring mogelijk is omdat de 2 opeenvolgende klinkers niet als één klank kunnen gelezen worden:
 - o be + a: beademen, (hij wordt) beademd, beamen, (ik heb het) beaamd
 - o be + o: beoordelen
 - o ge + a: geabonneerd, geademd, gearriveerd, geasfalteerd (voltooide deelwoorden)
 - o ge + o: geolied, geopend, georganiseerd, georiënteerd (voltooide deelwoorden)
 - o andere combinaties:

- a + o: farao
- e + a: ideaal, ideale
- e + o: stereo
- i + a: via
- i + o: biologie, radio
- i + u: stadion
- o + a: oase
- o + o: coördineren
- u + a: actualiteit, januari, februari, situatie
- u + e: duel, evalueren, eventuele, fonduen, situeren
- u + ee: actueel, eventueel, individueel
- u + o: duo
- u + oo: virtuoos

als de laatste lettergreep na een i eindigt op -aal, -eer, -eet of -eel:

- i + aal: familiaal, liniaal, materiaal
- i + eer: (ik) kopieer
- i + eet: dieet
- i + eel: commercieel, financieel, industrieel, materieel, ministerieel, officieel, partieel, principieel

Let op! Er komt wel een trema als er nog een lettergreep achter komt (zie hierboven 21.2.2):

- diëten, diëtiste
- kopiëren
- commerciële, financiële, industriële, materiële, ministeriële, officiële, partiële, principiële

op de Latijnse en Franse uitgangen -eum en -ien:

- -eum: atheneum, jubileum, museum, petroleum
- -ien: elektriciën, mecaniciën, opticiën

Koppelteken (liggend streepje) (21.3)

Samenstellingen worden meestal aan mekaar vast geschreven.

Maar! Je schrijft een koppelteken:

In samengestelde aardrijkskundige namen en hun afleidingen

- steden en gemeenten: Oud-Turnhout, Sint-Job-in-'t-Goor, Sint-Niklaas, Heist-op-den-Berg
- landen en provincies: Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, West-Europa, Zuid-Afrika, Noord-Brabant, Wit-Rusland, Nieuw-Zeeland, Zeeuws-Vlaanderen, Zuid-Frankrijk, Wit-Rusland, Midden-Afrika
- afleidingen: Oost-Vlaams, West-Vlaming, West-Europees, West-Europeaan, Zuid-Afrikaan, Zuid-Afrikaans, Zuid-Frans, Wit-Russisch

In samenstellingen met Sint of sint (St. of st.) en Onze-Lieve-Vrouw

- Sint: Sint-Truiden, Sint-Andries, Sint-Pieterskerk, Sint-Lenaerts
- St.: St.-Niklaas, St.-Maarten, St.-Bavostraat
- sint: sint-jacobsschelp
- st.: st.-janskruid
- Onze-Lieve-Vrouw: Onze-Lieve-Vrouwekerk

In samenstellingen met botsende klinkers

Als het eerste woord eindigt op een klinker en het tweede woord begint met een klinker, heb je voor de leesbaarheid een koppelteken nodig:

- auto-ongeval, mee-eten, na-apen, radio-uitzending, ski-jas, twee-eiig, vanille-ijs, video-opname, zee-egel, zo-even

Trappen van vergelijking (thema 22)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling, thema 22*.

De trappen van vergelijking zijn vormen van een bijvoeglijk naamwoord die gebruikt worden om personen of dingen met elkaar te vergelijken:

de kleuter is bang	dat meisje is nog banger	die kinderen zijn het bangst
dat huis is klein	haar huis is kleiner	die huizen zijn het kleinst

Drie vormen:

- de stellende trap
- de vergrotende trap
- de overtreffende trap.

De stellende trap:

- geeft meer uitleg over, of stelt hoe iemand of iets is
- het is het bijvoeglijk naamwoord zelf
- als twee dingen met elkaar vergeleken worden en gelijk zijn aan mekaar wordt 'als' gebruikt (en niet 'dan'):
 - o Zij is even blij **als** haar vriendin.

De vergrotende trap:

- bij woorden die eindigen op 1 of 2 medeklinkers:
 - o blauwer, bruiner, fijner, flauwer, grauwer, kleiner, koeler, leuker, malser, nauwer, rijker, rijper, ruimer, schuiner, steiler, stouter, trouwer, valser, zieker, zouter
- bij woorden die eindigen op -cht:
 - o zachter / rechter, slechter / dichter, lichter / beruchter
- bij woorden die eindigen op -ij:
 - o blijer, vrijer
- bij woorden die eindigen op -aai/-ooi:
 - o fraaiër, taaier, saaier
 - o mooier
- bij woorden die eindigen op -ieuw/ -uw:
 - o nieuwer
 - o ruwer, schuwer, sluyer
- bij woorden die eindigen op -ng/-nk:
 - o banger, enger, jonger, langer, strenger, wranger
 - o blanker, flinker, slanker
- bij de woorden die eindigen op -ig moet je de g niet verdubbelen:
 - o aandachtiger, aardiger, akeliger, angstiger, droeviger, gelukkiger, grappiger, griezeliger, grilliger, grondiger, handiger, heiliger, hobbeliger, ijveriger, inniger, keuriger, levendiger, machtiger, merkwaardiger, modderiger, moediger, nieuwsgieriger, nuttiger, prettiger, regelmatig, rustiger, sappiger, treuriger, veiliger, vollediger, zaliger, zonniger, zuiniger
- bij woorden die eindigen op -lijk:
 - o aantrekkelijker, duidelijker, feestelijker, gemakkelijker, gevaarlijker, gruwelijker, heerlijker, lelijker, moeilijker, natuurlijker, noodzakelijker, openlijker, pijnlijker, schadelijker, sierlijker, smakelijker, verrukkelijker, voortreffelijker, verschrikkelijker, vreselijker, vriendelijker, vrolijker, zakelijker
- bij woorden die eindigen op -isch:
 - o fantastischer, komischer, praktischer, tragischer

Opgelet!

Je moet wel de gewone spellingregels toepassen als je -er toevoegt:

- je moet de eindmedeklinker verdubbelen om de klank kort te houden:
smal / smaller

- dikker, doller, dommer, duffer, dunner, drukker, feller, frisser, gladder, gekker, guller, knapper, natter, netter, platter, rapper, rotter, slapper, slimmer, smaller, sneller, stiller, stommer, straffer, strakker, tammer, toffer, vetter, vlakker, vlotter, vlugger, voller, witter, zwakker
- je moet de klinker enkel schrijven: groot / groter
 - breder, geler, droger, goedkoper, hoger, kaler, kwader, lager, later, roder, vaker
- je moet niet verdubbelen na een doffe klank: kreupeler, simpeler, troebeler
- je moet de s veranderen in z: bozer, brozer, grijzer, dwazer, wijzer
- je moet de f veranderen in v: braver, dover, droever, liever, schever, stijver

Opgelet:

- je moet 2 regels toepassen in:
 - boos/ bozer, doof/dover, braaf/braver, scheef/schever
- na een korte klank blijven de s en de f, maar je moet wel de medeklinker verdubbelen:
 - los/losser /
 - dof/doffer, grof/groffer, tof/toffer

De vergrotende trap wordt gevormd door het toevoegen van -der bij bijvoeglijke naamwoorden die eindigen op een r: duur/duurder

- bitterder, dapperder, donkerder, duisterder, guurder, helderder, lekkerder, puurder, stoerder, verder, zuiverder, zuurder, zwaarder

Als dingen met elkaar vergeleken worden en niet gelijk zijn aan elkaar wordt 'dan' gebruikt:

- Zij is ijveriger **dan** haar vriendin.

De overtreffende trap:

De overtreffende trap wordt gevormd door het toevoegen van -st(e): bang/bangst(e)

- bij woorden die eindigen op t (behalve op -st - zie hieronder) wordt soms de eind-t van het grondwoord wel eens vergeten:
 - berucht**st**, dichtst, geschiktst, grootst, kortst, laatst, rechtst, vetst, volmaaktst, witst, zotst
- bij woorden die eindigen op d (behalve -sd - zie hieronder) wordt zowel soms de eind-d van het grondwoord wel eens vergeten of geschreven met een t:
 - beleef**d**st, bekendst, beroemd**st**, boeiend**st**, breed**st**, gezond**st**, hard**st**, ingewikkeld**st**, kwaad**st**, koud**st**, oud**st**, rood**st**, schitterend**st**, spannend**st**, vervelend**st**, vreemd**st**
- bij woorden die eindigen op -s/-sd/-st/-isch wordt de overtreffende trap gevormd met 'het meest':

○ boos	bozer	het meest boos
los	losser	het meest los
○ verbaasd	verbaasder	het meest verbaasd
bedeesd	bedeesder	het meest bedeesd

○ juist	juister	het meest juist
○ vast	vaster	het meest vast
○ gerust	geruster	het meest gerust
○ fantastisch	fantastischer	het meest fantastisch
○ komisch	komischer	het meest komisch
○ praktisch	praktischer	het meest praktisch
○ tragisch	tragischer	het meest tragisch

Onregelmatige vormen

Sommige woorden veranderen helemaal:

○ goed	beter	het best
○ graag	liever	liefst
○ veel	meer	het meest
○ weinig	minder	het minst

Vreemde woorden (thema 23)

Vreemde woorden komen uit een andere taal: Frans, Engels, ... en kenden geen aanpassingen. Het zijn onthoudwoorden. Sommige ervan kwamen al aan bod in eerdere thema's zoals bijvoorbeeld het meervoud.

In de *Toelichting Spelling*, **thema 23** vind je alle woorden die gekend moeten zijn. Voor klas 5 betekent dat:

Je schrijft andere klinkercombinaties (23.2)

Woorden met eau / au (=o)

- ü eau schrijf je meestal aan het eind van woorden van Franse oorsprong:
 - bureau, cadeau, niveau, plateau
- ü au schrijf je meestal in het woord:
 - chauffeur, fauteuil, restaurant

Woorden met ai

- ü mayonaise, migraine
- ü container, e-mail, trainer, training

Woorden met ou (=oe)

- ü bouillon, camouflage, douche, enthousiast, gouverneur, journaal, journalist, route, souvenir

Woorden met oi (=wa)

- ü coiffeur, croissant, peignoir, reservoir, toilet, trottoir

Je schrijft een andere medeklinker/medeklinkers

Je hoort in een woord 'z' maar je moet 's' schrijven in:

- ü asiel, basis, diesel, dosis, enthousiast, museum, positief, president, resultaat, risico, visite, visum
- ü werkwoorden die eindigen op -iseren:
 - adviseren, automatiseren, memoriseren, moderniseren, normaliseren, organiseren, reserveren, presenteren, specialiseren
- ü zelfstandige naamwoorden die eindigen op -isering:
 - automatisering, modernisering, reservering
- ü zelfstandige naamwoorden die eindigen op -isatie:
 - organisatie, specialisatie

Je hoort aan het eind van een woord 'zie' maar je moet 'sie' schrijven in:

- ü conclusie, explosie, fantasie, fusie, illusie, televisie, visie
 Maar je schrijft wel 'zie' in
 - ruzie, spinazie, poëzie

Je hoort aan het eind van een woord 'sie' maar je moet 'tie' schrijven

- ü na een vrije klinker:
 - -atie: administratie, agglomeratie, combinatie, compensatie, concentratie, democratie, demonstratie, documentatie, exploitatie, formatie, generatie, illustratie, inflatie, informatie, inspiratie, , interpretatie, motivatie, natie, observatie, operatie, organisatie, oriëntatie, prestatie, publicatie, relatie, situatie, vaccinatie
 - -itie: ambitie, competitie, definitie, expeditie, justitie, oppositie, politie, positie, repetitie, traditie
 - -otie: emotie, motie, promotie
 - -utie: revolutie
- ü na een medeklinker:
 - na een c: actie, attractie, collectie, directie, functie, infectie, inspectie, instructie, productie, reactie, redactie
 - na een andere medeklinker: adoptie, advertentie, attentie, concurrentie, conferentie, consequentie, instantie, intelligentie, optie, portie, vakantie

Je hoort in een woord 'sie' maar je moet 'ti' schrijven:

- ü emotioneel, initiatief, internationaal, nationaal, patiënt, revolutionair, traditioneel, station

Je schrijft een andere klinker (23.1)

Woorden met é (= ee)

In veel woorden van Franse oorsprong schrijf je de lange e-klank aan het eind van een woord niet met ee zoals in het Nederlands, maar met é:

- café, canapé, comité, coupé, paté, saté
 ***Maar** soms ook met -er: diner, premier, souper (zie ook: Vreemde woorden 23.5.4)*

Woorden met y

- aan het eind van een woord:
In veel woorden van Engelse oorsprong schrijf je de ie-klank aan het eind van een woord met y:
 - baby, buggy, happy, hobby, jury, lolly, panty, penalty, pony, puppy, rally, sorry**Let op:** in 'pony' is de n niet verdubbeld.
- in andere onthoudwoorden:
 - mayonaise (de y klinkt eerder als een j en wordt soms ook zo geschreven)
 - chrysant, Egypte, encyclopedie, gymnastiek, hyacint, hyena, hygiëne, Olympisch, pyjama, recycleren, synagoge, systeem, systematisch, teddybeer, typen, typisch**Let op:** in 'pyjama' moet de j die je hoort na de y wel geschreven worden. In 'hyacint' en 'hyena' niet.
- in woorden die beginnen met sym:
 - symbool, symfonie, sympathie, sympathiek
- aan het begin van een woord (de y klinkt dan eerder als 'j' en wordt soms ook zo geschreven):
 - yoga, yoghurt